

Drahota Anett

**A kulturális örökség védelmének büntetőjogi eszközei
Magyarországon**

(A kézirat lezárásának ideje: 2014. október 31.)

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK	3
2. A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELEM KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE.....	5
2.1. <i>A műemlékvédelem történeti fejlődése Magyarországon.....</i>	<i>5</i>
2.2. <i>A magyar műemlékvédelem törvényi szintű szabályozása</i>	<i>6</i>
3. A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME A HATÁLYOS BÜNTETŐSZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN .	11
3.1. <i>A kulturális örökség fogalmának meghatározása</i>	<i>11</i>
3.2. <i>A régészeti örökség büntetőjogi védelme</i>	<i>13</i>
3.3.1. <i>Műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása.....</i>	<i>14</i>
3.3.2. <i>Védett kulturális javakkal visszaélés</i>	<i>16</i>
3.3.3. <i>A vagyon elleni bűncselekmények köre</i>	<i>17</i>
3.4. <i>Az illegális műkincs-kereskedelem.....</i>	<i>18</i>
3.4.1. <i>Az 1970. évi Párizsi Egyezmény</i>	<i>19</i>
3.4.2. <i>UNIDROIT Egyezmény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról.....</i>	<i>19</i>
3.4.3. <i>Az illegális műkincs-kereskedelem megítélése hazánkban</i>	<i>20</i>
3.5. <i>A műtárgyhamisítás a hazai jogrendszerben</i>	<i>21</i>
3.5.1. <i>A hamisítás elleni hatályos jogi szabályozás.....</i>	<i>24</i>
3.5.2. <i>A műtárgyhamisítás elleni küzdelem szereplői.....</i>	<i>27</i>
3.5.3. <i>A kulturális szakértői tevékenység fontossága.....</i>	<i>28</i>
4. HATÓSÁGOK A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELEMBEN	30
4.1. <i>Az Országos Rendőr-főkapitányság és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szerepe</i>	<i>30</i>
4.2. <i>Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ – A Műtárgyfelügyeleti Iroda szerepe</i>	<i>31</i>
5. ÖSSZEGZÉS	34
6. ZÁRÓ GONDOLATOK.....	37
7. FELHASZNÁLT IRODALOM	38
8. JOGSZABÁLYOK.....	41

„Legyünk (...) előítélet nélkül,
kegyelettel múltunk iránt
és fejlesszük ebből jobb jövőnket.”
Henszlmann Imre

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A különböző kultúrák folyamán létrejött, megőrzött, a kulturális örökség körébe tartozó kiemelkedő értékek, a történelmi korszakok sajátosságainak, hazánk múltjának és hagyományainak az őrzője; a nemzeti és az egyetemes kultúra elválaszthatatlan része. Az e tárgykörbe tartozó felbecsülhetetlen értékű és pótolhatatlan javakat ahhoz, hogy a jövő generációi számára fennmaradjon, fokozott védelemben kell részesíteni. Hazánkban a nemzeti értékek megóvásának gondolatát a XIX. században a reformkor szelleme teremtette meg, de a mai értelemben vett tudatos műemlékvédelem csak a XX. század szüleménye.¹

A kulturális örökségvédelem jogi szabályozása Magyarország Alaptörvényéből nyeri létalapját. Alaptörvényünk „Szabadság és Felelősség” című fejezetének XI. cikke alapján biztosítja a magyar állampolgároknak a művelődéshez való jogot, s keretjelleggel rendelkezik arról, hogy az államnak e jog biztosítását milyen módon kell realizálnia.²

A kulturális örökségvédelem igazgatása egy olyan szerteágazó jogterület, amely elsősorban a közigazgatási joghoz tartozik, de kapcsolatban áll más jogágakkal is, nevezetesen a büntetőjoggal, a polgári joggal, az alkotmányjoggal, a nemzetközi joggal és az Európai Unió jogával.³ Jelenleg hazánkban „A kulturális örökség védelméről” szóló 2001. évi LXIV. törvény hatályos. E törvény már a nemzetközi egyezményekben foglaltakkal összhangban jött létre és megteremtette az integrált örökségvédelmi szemlélet jegyében az egységes kulturális örökségvédelem fogalmát, amely kiterjed a régészeti örökség, a műemlékek és a kulturális javak védelmére.⁴ Kiemelendő, hogy hazánk 1985-ben csatlakozott a Világörökségi Egyezményhez,⁵ amelyet 1972-ben, Párizsban fogadtak el. Magyarországon az

¹PAULOVICS Anita: *A kulturális javak védelme a nemzetközi összehasonlítás tükrében*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 13.-16. p.

²ALAPTÖRVÉNY XI. cikk (2) bekezdése szerint: „Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”

³SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*, PhD értekezés, Miskolc, 2009. 7. p.

⁴VÍZY László: *Kulturális örökségvédelem – helyi értékvédelem*. In: Örökségvédelem, VII. évf. 9.-10. szám, 2003. 12. p.

⁵1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16.-án elfogadott egyezmény kihirdetéséről

Egyezményben⁶ foglaltak betartásáról jelenleg az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságáról szóló 17/2012. (II. 16.) Kormányrendelet tartalmaz átfogó intézkedéseket.

Kutatómunkám során célomként tűztem ki a kulturális örökség büntetőjogi védelmére vonatkozó szakirodalom feldolgozását, a jogi szabályozás hiányosságainak feltárását, valamint a szakirodalomban felvetett problémák és megoldási javaslatok elemzését. Empirikus kutatás formájában kívántam megközelíteni a témát, de nem találtam olyan esetet, ahol hamisítási ügyben jogerős bírósági ítéletben elítéltek volna valakit Magyarországon. Mindezek alapján tanulmányomban egy átfogó, a szakirodalomban fellelhető hiányosságok és problémák összegzésére fektettem a hangsúlyt.

A bevezető gondolatokat követő részben a kulturális örökségvédelem történeti kialakulásának és fejlődésének rövid bemutatására törekedtem magyar viszonylatban. A téma átláthatósága, az örökségvédelem jelenlegi helyzete, jogi szabályozása érdekében nélkülözhetetlen a történeti előzmények rövid és tényszerű bemutatása a büntetőjogi vonatkozások kiemelésével. A harmadik rész a büntetőjogi kérdések részletes elemzésével foglalkozik, különösen az illegális műkincs-kereskedelem és a műtárgyhamisítás kérdéskörének jogi tisztázatlanságával. Központi téma a hazai műtárgyhamisítás, amelyet leginkább a festményhamisítások keretében kívánok bemutatni és elemezni. Kardinálisnak tartom azon kérdések megválaszolását, hogy átfogónak tekinthető-e a kulturális örökség védelmére vonatkozó hatályos büntetőjogi szabályozás; illetve miért nem szerepel a Büntető Törvénykönyvben a műtárgyhamisítás önálló tényállásként. A tanulmány lezárásaként a kulturális örökséggel kapcsolatos jogsértések ellen fellépő hatósági feladatokat ellátó szervek rövid ismertetésével foglalkoztam, kiemelve az Országos Rendőr-főkapitányság, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ szerepét. Tanulmányomban a témához kapcsolódó nemzetközi egyezmények rövid bemutatására is kitérek.

⁶A Világörökségi Egyezmény a kulturális örökség körében három kategóriát állít fel: az emlékműveket, az épület-együtteseket és a helyszíneket. A részes államok maguk jelölik ki vagy határolják körül a területükön lévő emlékműveket, épület-együtteseket és emlékhelyeket. A második fejezet rendelkezik a részes államok egymás közötti, illetve a részes államok és a nemzetközi szervezet közötti jogosultságok és kötelezettségek megoszlásáról. Az Egyezmény tiszteletben tartja az államok szuverenitását. A részes államok vállalják, hogy együttműködnek és segítséget nyújtanak egymásnak a kulturális örökség hatékonyabb és aktívabb védelme érdekében. Az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetén belül, a kiemelkedő, egyetemes értékű kulturális és természeti örökség védelmére „Világörökség Bizottsága” (World Heritage Committee) néven, Kormányközi Bizottság alakult. A Bizottság legfontosabb feladata a „Világörökség Jegyzékét” és a „Veszélyben lévő Világörökség Jegyzékét” elkészíteni és vezetni.

2. A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELEM KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE

2.1. A műemlékvédelem történeti fejlődése Magyarországon

Magyarországon a műemlékek védelméről először, mint „talált kincs” tulajdonjogának a kérdéséről beszélhetünk. A „talált kincs”, mint gazdátlan dolog, a királyt illette. A XVIII. század elején a kincsleletnek a találó, a kincstár és a telektulajdonos közti egyenlő arányban történő felosztásáról rendelkeztek, majd a század végén a tulajdonjogi kérdések mellett már a művészeti szempontok is előtérbe kerültek.⁷

A XIX. században fokozódott a magyar társadalom érdeklődése a műemlékek iránt és olyan mozgalmak elindulására került sor, amelyek – vándorgyűlések keretében – céljukként tűzték ki a városok értékeinek a felkutatását, dokumentálását és publikálását.⁸ A legjelentősebb orvosi és természettudományi társaság, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága⁹ (továbbiakban: MOTT) 1841-től, egy hosszabb megszakítással (1847-1863), 1933-ig működött. 1867-ben a MOTT körében megalakult a Régészeti Bizottmány, melynek célja a régészeti örökség felkutatása volt; majd 1878-ban megalakult az Országos Régészeti Társulat, s ezt követően megszűnt a MOTT szerepe ezen a területen.¹⁰

Az 1848/49-es szabadságharc bukását követően az Osztrák Császárság – 1853-ban megalakított – építészeti emlékek kutatására és fenntartására alakított császári és királyi központi bizottsága („*Central – Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*”)¹¹ kiterjesztette illetékességét Magyarországra. Ez a Bizottság volt az első olyan állami szerv hazánkban, amely a fennálló történelmi, építészeti emlékek leírásával, osztályozásával, fenntartásával és a kutatási eredményekről „műemléki statisztika” kiadásával intézményesen foglalkozott. A Bizottság illetékessége hatalmas földrajzi területre terjedt ki, ezért regionális szinten konzervátorok végezték a munkát.¹² Az Októberi Diploma kihirdetésével helyreállt Magyarországon az önálló közigazgatás, s 1860-ban a Bizottság

⁷ BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (1847-1949)*, In: Magyar Műemlékvédelem 1963-1966., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969. 7. p.

⁸ A vándorgyűlések kiadványai: *Napi Közlöny és Munkálatok*.

⁹ A Társaságot Bene Ferenc, a Magyar Királyi Tudományegyetem orvoskarának dékánja hozta létre.

¹⁰ Cs. PLANK Ibolya – CSENGEL Péter: *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága és a magyar műemlékvédelem kezdetei*. In: *A magyar műemlékvédelem korszakai*. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 21.-38.pp.

¹¹ A Bizottság kezdetben a kereskedelem-, ipar- és közmunkaügyi miniszter irányítása alatt működött, majd a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium felügyelete alatt külön hatósággá alakult.

¹² Magyarországon 7 konzervátor működött.

elvesztette magyarországi területi illetékességét.¹³ Ugyanezen évben a Magyar Tudományos Akadémia Archeológiai Bizottságát is felállították.¹⁴ A Bizottság feladata a különféle emlékek felkutatása, védelmük ellátása, valamint működéséről és eredményeiről különböző kiadványokban történő publikálás.¹⁵ A Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottságának felállításával az Archeológiai Bizottság feladatköre leszűkült, s csak a tudományos ismeretterjesztésben vállalt szerepet egészen 1949-es megszűnéséig.¹⁶

2.2. A magyar műemlékvédelem törvényi szintű szabályozása

Az 1870-es években számos törvényjavaslatot terjesztettek az Országgyűlés elé. Ezek közül két törvény részben foglalkozott a műemlékek védelmével. Az egyik az 1868. évi LVI. törvénycikk, amely lehetőséget adott az állami kisajátításra Buda és Pest területén, a történeti emlékek megóvása végett. A másik az 1871. évi XVIII. törvénycikk, amelynek a 26.§-a rögzítette, hogy „Csak a törvényhatóság jóváhagyása után hajthatatik végre minden olyan határozat, mely történelmi és műemlékek fenntartására, átalakítására és lebontására vonatkozik.”¹⁷

A Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottsága egy olyan kormány szerv volt, amely ideiglenesen végezte el a műemlékvédelemmel kapcsolatos országos feladatokat, s előkészített egy végleges törvényszintű megoldást. Feladatai között szerepelt a műemlékek lajstromozása, fenntartása és osztályozása, levéltár kialakítása, költségvetési javaslat készítése.¹⁸ 1877-ben a Bizottságon belül létrehoztak egy albizottságot, amely a műemlékvédelmi törvény előkészítésén munkálkodott.¹⁹ „A műemlékek fenntartásáról” szóló 1881. évi XXXIX. törvénycikk egészen 1949-ig hatályban maradt. A törvény négy nagy fejezetben foglalta össze a műemlékvédelemre vonatkozó szabályokat, amelyek közül a harmadik fejezet rendelkezett a Büntető Határozatokról, a negyedik pedig a Műemlékek

¹³ D. MEZEY Alice – SZENTESI Edit: *Az állami műemlékvédelem kezdetei Magyarországon. A Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale magyarországi működése (1853-1860)*. In: A magyar műemlékvédelem korszakai. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 47-62. pp.

¹⁴ Az Archeológiai Bizottság célja: „a hazánkban létező vagy még feltalálható mind ókori, mind középkori régiségtani becsü maradványok” felügyeletének ellátása.

¹⁵ Három igen jelentős sorozat született meg a publikálási tevékenység eredményeként: az Archeológiai Közlemények, a Magyarországi Régészeti Műemlékek és az Archeológiai Értesítő.

¹⁶ VALTER Ilona: *A Magyar Tudományos Akadémia Archeológiai Bizottsága és annak működése (1858-1872)*. In: A magyar műemlékvédelem korszakai. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 69-74.pp.

¹⁷ BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (1847-1949)*. In: Magyar Műemlékvédelem 1963-1966., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969. 8.p.

¹⁸ VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 23.p.

¹⁹ A törvény megalkotásában részt vett Henszlmann Imre, Schulek Frigyes, Pulszky Ferenc, Römer Flóris, Steindl Imre, dr. Arányi Lajos és dr. Forster Gyula.

Országos Bizottságának (továbbiakban: MOB) létrehozásáról. A Büntető Határozatokról szóló fejezet értelmében ötventől ötszáz forintig terjedő pénzbírsággal kell sújtani azokat az elkövetőket, akik a műemléket vagy annak tartozékát lebontják vagy megrongálják, illetve előírja, hogy a lebontott vagy megrongált műemléket az elkövető költségén kell helyreállítani.²⁰

A MOB a Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottsága helyett kezdte meg működését, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszter szakvéleményező és tanácsadó testülete.²¹ Céljának tekintette a műemlékek felkutatását, összeírását, osztályozását és ismertetését, valamint feladatai közé tartozott a helyreállítandó műemlékek kijelölése, a helyreállítási tervek megvizsgálása, a műemlék-helyreállítások feletti felügyelet gyakorlása.²² 1919-ben a Tanácsköztársaság megalapította a MOB helyett az Országos Műemléki Hivatalt, amely a tanács hatalom bukását követően már nem kezdhette meg működését.²³ Az augusztus 7.-én megalakult ideiglenes kormány szólította fel a MOB-ot a Tanácsköztársaság előtti tevékenységének a folytatására.²⁴

Az I. világháború elvesztését követően hazánkban szükségessé vált az áruk, értékek kivitelezésének engedélyezését is szabályozni. Így született meg az 5.211/1918 M.E. sz. rendelet, amely az értékeknek Magyarország területéről történő kivitelét tiltotta.²⁵ A pénzügyminiszter 172.700/1924. PM sz. rendelete szintén a nemzeti értékek kiviteli korlátozásairól rendelkezik és előírja - a kivitel előtt - a Szépművészeti Múzeum, illetve a Magyar Nemzeti Múzeum szakvéleményének beszerzését. A rendelet értelmében kiviteli engedélyt csak a Magyar Nemzeti Bank adhat.²⁶ Ugyanezen időszakban Gerevich Tibor, akit 1934-ben neveztek ki a MOB elnökének, a MOB-ot egy szakemberekből álló szakhivatallá

²⁰1881. évi XXXIX. törvénycikk a műemlékek fenntartásáról 16. §

²¹A MOB szervezete egy elnökből: Zichy Jenő, egy előadóból: Henszlmann Imre, egy titkárból: Geduly Ferenc, egy építészből: Schulek Frigyes, valamint több rendes és levelező tagból állt, akiket a miniszter nevezett ki.

²²BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (1847-1949)*. In: Magyar Műemlékvédelem 1963-1966, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969. 12.p.

²³GERGELYFFY András: *A magyar műemlékvédelem 50 évvel ezelőtt (1919: Új távlatok)*. In: Műemlékvédelem, XIII. évf. 4. szám, Budapest, 1969. 238.p.

²⁴GRANASZTÓINÉ GYÖRFFY Katalin: *A Műemlékek Országos Bizottságának tevékenysége a trianoni békekötés után (1920-1934)*. In: A magyar műemlékvédelem korszakai. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1996. 145.p.

²⁵VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 104. p.

²⁶VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 108. p.

alakította át, s 1942-ben, majd 1946-ban új műemlékvédelmi törvény megalkotását szorgalmazta, ám egyik törvényjavaslat sem került az Országgyűlés elé.²⁷

Előrelépést jelentett azonban „*A múzeumokról és műemlékekről*” szóló 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet, amely hatályon kívül helyezte az 1881. évi XXXIX. törvényt és megteremtette a szocialista szellemű műemlékvédelem kialakulásának előfeltételeit,²⁸ meghatározva a szocialista műemlékvédelem célját: „*a magyar történet, tudomány és művészet emlékeit és eredményeit, mint közművelődésünk örökbecsű értékeit (...) fokozott védelemben kell részesíteni (...).*”²⁹ A műemlékek megőrzésén túl még egy fontos célt fogalmazott meg, mégpedig, hogy a műemlékeket „*az egész nép számára hozzáférhetővé kell tenni.*”³⁰

Az 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet hatálya kiterjedt a közgyűjteményekre, a nemzeti érdekű magángyűjteményekre, a nemzeti érdekű muzeális értéktárgyakra, a műemlékekre és a védett területekre. A rendelet tíz fejezete közül a kilencedik fejezet tárgyalja a büntető rendelkezéseket. A törvény alapján vétséget követ el és három évig terjedő fogházzal büntetendő, aki műemléket vagy muzeális értéktárgyat szándékosan megrongál, elpusztít vagy megsemmisít, illetve az ország területéről engedély nélkül kivisz. Kihágást követ el, aki bejelentési és adatszolgáltatási kötelezettségét elmulasztja, illetve aki a védettség alatt álló emléken – miniszteri engedély nélkül – munkálatokat végez.³¹ A rendelet az 1881. évi XXXIX. törvényhez hasonlóan csak az ingatlan jellegű örökségeket méltatta műemléknek. Összegzőképpen elmondható, hogy az 1949. évi 13. tvr. az 1881. évi XXXIX. törvénycikkhez képest fejlődést jelentett és olyan alapvető műemlékvédelmi elveket foglalt magában, mint például: a műemlék megtekintésének; a műemléki környezet védelmének lehetővé tétele, valamint a műemlékekkel kapcsolatos helyreállítási munkálatok engedélyhez kötése.³²

²⁷ BOZÓKI Lajos: *Politika és tudomány. A Műemlékek Országos Bizottságának megújulása Gerevich Tibor irányítása alatt (1934-1945).* In: *A magyar műemlékvédelem korszakai*, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1996, 173.p.

²⁸ BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (Az 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet).* In: *Magyar Műemlékvédelem 1967-1968.*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. 19.p.

²⁹ BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (Az 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet).* In: *Magyar Műemlékvédelem 1967-1968.*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. 24.p.

³⁰ 1949. évi 13. törvényerejű rendelet 1.§

³¹ BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (Az 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet).* In: *Magyar Műemlékvédelem 1967-1968.*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. 23.p.

³² BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (Az 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet).* In: *Magyar Műemlékvédelem 1967-1968.*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. 24.-25.pp.

Az 1950-es években a műemlékvédelem háttérbe szorult, s kormányzati irányításának hatásköre is többször módosult.³³ 1957-től a műemlékvédelmi feladatokat az Építésügyi Minisztérium vette át. A minisztériumon belül működő Műemléki Csoport, illetve Várgondnokság 1954-től látott el műemlékvédelmi feladatokat egészen addig, amíg a kettősséget meg nem szüntette az Országos Műemléki Felügyelőség (továbbiakban OMF). Az OMF négy osztályból állt³⁴ és hatásköre csak az ingatlan emlékekre terjedt ki.³⁵ A felügyelőség működése során jelent meg egy olyan elv, ami napjainkban is dominál: *Műemléket lebontani tilos!*

Az 1961-ben megjelent Országos Építésügyi Szabályzat (továbbiakban: OÉSZ) „Műemlékvédelem” című fejezetében továbbfejlesztette az 1949. évi 13. sz. tvr.-t és kibővítette a műemlékek körét; bevezette a műemléki jellegű és a városképi jelentőségű védett épületek fogalmát. Az „Építésügyről” szóló 1964. évi III. törvény már magában foglalta az 1949. évi 13. sz. tvr.-t és az OÉSZ bizonyos elemeit.

Hazánkban a II. világháború pusztításai után először az 1963. évi 9. törvényerejű rendelet foglalkozott a muzeális emlékek védelmével. Ezt módosította az 1975. évi 6. törvényerejű rendelet és az 1981. évi 19. törvényerejű rendelet, majd felváltotta a jelenleg is hatályban lévő „A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről” szóló 1997. évi CXL. törvény.³⁶ E törvény alapján kellett átvennie a Kulturális Örökség Igazgatóságának (továbbiakban: KÖI) az országos múzeumoktól a védett kulturális javak nyilvántartási, felügyeleti és a kiviteli engedélyezési hatáskörét.

1992-ben egy országos hatáskörrel rendelkező új szervezet jött létre, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal (továbbiakban: OMvH), amelyen belül működött a Műemlékfelügyeleti Igazgatóság. Az Igazgatóság első fokú hatósági jogkört gyakorolt és építésfelügyeleti feladatokat látott el. Az OMvH intézményei között említendő az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ³⁷ és a Műemlékek Állami Gondnoksága.³⁸

³³ 1949-ig a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter hatáskörébe tartozott a műemlékvédelem irányítása, ezt követően a *Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztálya*, majd az *Építészeti Tanács*, majd az *Országos Építésügyi Hivatal*, 1957-ben pedig az *Építésügyi Minisztérium* vette át.

³⁴ Tudományos Osztály, Tervezési Osztály, Kivitelezési Osztály, Pénzügyi Osztály.

³⁵ Az OMF legfontosabb feladatai: kutatások végzése, a műemlékké nyilvánításra vonatkozó javaslatlételi jogkör ellátása, a műemléki nyilvántartás vezetése, a műemléki gyűjtemények kezelése, a védett emlékeken végzendő munkák hatósági engedélyezése, a műemlékjegyzékből való törlésre vagy új felvételre tett javaslatot stb.

³⁶ KRISTON László: *Gondolatok a kulturális javak védelméről*. In: Magyar jog, 2000/6. 355.p.

³⁷ Jelenleg Nemzeti Örökségvédelmi Központ néven működik a Magyar Nemzeti Múzeum keretein belül.

³⁸ 2012. október 31.-ig Műemlékek Nemzeti Gondnoksága néven működött, majd beleolvadt a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központba.

A „Műemlékvédelemről” szóló 1997. évi LIV. törvény már különbséget tett a műemlékvédelem alaptárgyai és sajátos tárgyai között. Az alaptárgyak közé tartoznak a műemlékek, a műemlék jellegű területek és a műemléki környezet; a sajátos tárgyak körét alkotják a történeti kertek, a műemléki területek, a temetők és temetkezési emlékhelyek. E törvény rendelkezéseinek jelentős része átemelésre került „A kulturális örökség védelméről” szóló 2001. évi LXIV. törvénybe (továbbiakba: Kövtv.). A 2001. július 1.-én hatályba lépett, immár az integrált örökségvédelem intézményét létrehozó törvényünkben fedezhető fel először a Granadai Egyezmény³⁹ hatása, illetve e törvénnyel került a nemzeti szabályozásba az Európai Unió közösségi joganyag. Az 1997-es, illetve a 2001-es jogszabályok újításaként említendő, hogy szankciórendszert alakítottak ki az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet bevezetésével, illetve a Büntető Törvénykönyvbe illesztett új tényállásokkal.⁴⁰

2001-ben az Országos Műemlékvédelmi Hivatal és a Kulturális Örökség Igazgatósága egyesítésével jött létre a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (továbbiakban: KÖH), amely az örökségvédelem egységes, országos illetékességű, központi hivatala. A Hivatal önállóan gazdálkodó költségvetési szerv, alapítója a Magyar Köztársaság Kormánya, irányítását, ágazati szakmai felügyeletét pedig az oktatási és kulturális miniszter végzi. A Hivatalt az elnök vezeti. A KÖH 2012. szeptember 29.-étől Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ (továbbiakban: Forster Központ) néven látja el feladatait.

³⁹ Az Európai Építészeti Örökség Védelméről szóló Granadai Egyezmény 1985. október 3. napján kelt. Az Egyezmény célja Európa közös kincseként megőrizni az európai építészeti örökség gazdag és sokszínű kulturális megjelenési formáit. Magyarország 1991-ben csatlakozott az Egyezményhez: 1991/6. Nemzetközi Szerződés a környezetvédelmi és területfejlesztési minisztertől

⁴⁰ VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 116. p.

3. A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME A HATÁLYOS BÜNTETŐSZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN

A kulturális örökség jelentőségét bizonyítja, hogy a „*Büntető Törvénykönyvről*” szóló 2012. évi C. törvényünk (továbbiakban: Btk.) a Kövtv.-ben előírt kötelezettségek és tilalmak megszegőit szankcionálja.⁴¹ A hatályos Btk. egyfelől a XXXIV. fejezetében a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények között, másfelől pedig a XXXVI. fejezetében a vagyon elleni bűncselekmények között „Lopás” (Btk. 370. §), „Rongálás” (Btk. 371. §), „Sikkasztás” (Btk. 372. §), „Jogtalan elsajátítás” (Btk. 378. §), „Orgazdaság” (Btk. 379. §) minősítő körülményeként szabályozza a kulturális javakat érintő jogellenes cselekményeket.

Előjáróban le kell szögezni, hogy a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények között szereplő műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása, illetve a vagyon elleni bűncselekmények közé tartozó rongálás minősített esete közötti elhatárolási alapot az adja, hogy kinek a tulajdonában van az elkövetési tárgy. Rongálás során az elkövető számára idegen, értékkel bíró, ingó vagy ingatlan vagyontárgyról beszélünk,⁴² míg műemlék vagy kulturális javak megrongálásakor a bűncselekmény alanya az elkövetési tárgy tulajdonosa.

Jelen fejezetben a következő témák kifejtésére fektettem a hangsúlyt: a kulturális örökség fogalmi köreinek a meghatározására; ezt követően a hatályos büntetőjogi szabályozás elemzésére és problémáinak a feltárására, a műtárgyhamisítás múltjának és jelenének a bemutatására és külön törvényi tényállásként való megjelenítésére.

3.1. A kulturális örökség fogalmának meghatározása

A kulturális örökség védelemével kapcsolatos hatósági és jogalkalmazói munkában alapvető feltétel a helyes és egységes jogértelmezés és gyakorlat, ezért kiemelkedően fontos, hogy örökségvédelmi törvényünk olyan pontos fogalommeghatározásokat tartalmazzon, amelyek nem adnak teret az önkényes értelmezéseknek és nem teremtenek bizonytalanságot a jogalkalmazásban.⁴³

A kulturális örökség fogalma kiterjed a régészeti örökségre, a műemlékekre és a kulturális javakra egyaránt. A Kövtv. alapján régészeti örökségnek minősül *„az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben 1711 előtt keletkezett érzékelhető jelentős nyoma, amelynek megőrzése, tanulmányozása segít*

⁴¹PAULOVICS Anita: *A kulturális javak védelme a nemzetközi összehasonlítás tükrében*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 144. p.

⁴²A saját vagyontárgy megrongálása, megsemmisítése nem minősül bűncselekménynek.

⁴³BUZINKAY Péter: *A kulturális javak fogalomhasználata. Szempontok a hatósági és jogalkalmazói munkához*. In: Örökség, XI. évf. 2. szám, 2007. 13. p.

megismerni az egyetemes kultúrát és rekonstruálni az ország és a nemzet történelmét, népünk eredetét és fejlődését igazolja, bemutatja, alátámasztja, és segít feltárni kapcsolatát természeti környezetével (...).⁴⁴ A régészeti örökség ingatlan elemét régészeti emlékeknek nevezzük, míg az ingó elemeknek régészeti lelet az összefoglaló elnevezésük.⁴⁵ A régészeti örökség védelme a régészeti lelőhely és a régészeti lelet védelmére terjed ki.

A műemlék „*olyan műemléki érték, amelyet jogszabállyal védetté nyilvánítottak*”.⁴⁶ A törvény szerint műemléki értéknek tekintendő „*minden olyan építmény, kert, temető vagy temetkezési hely, terület (illetve ezek maradványa), valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a közösségi hovatartozás-tudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék, alkotórészeivel, tartozékaival és berendezési tárgyaival együtt.*”⁴⁷ Jól láthatóan a törvény különbséget tesz a műemlék és a műemléki érték fogalma között. Kizárólag az a műemléki érték válhat műemlékké, amelyet védetté nyilvánítottak. Az 1996. évi LIII. törvény „*A természet védelméről*” kimondja, hogy a kunhalom⁴⁸ és a földvár⁴⁹ nem tartozik a műemlék fogalma alá, mert e képződmények természeti védeltség alatt állnak.

A kulturális javak „*az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, valamint a művészeti alkotások*”. A Kövtv. a kulturális javak körébe sorolandó tárgyakat két nagy csoportra osztja: kiemelkedő és jellemző emlékekre (régiségekre) és művészeti alkotásokra. A „kiemelkedő és jellemző emlékek” körébe olyan tárgyak tartoznak, amelyek megfelelnek a következő feltételrendszernek: 1. viszonylag ritkán lelhetők fel, 2. rendszerint nem használják eredeti rendeltetésüknek megfelelően, 3. a hasonló használati értékű tárgyak szokásos kereskedelmi forgalmától eltérő, különleges ügyletek keretében cserélnek gazdát, 4. jelentős értéket képviselnek.⁵⁰ Ennél a tárgycsoportnál általános feltételként említendő a kor: minden

⁴⁴Kövtv. 7. § 22. pont

⁴⁵VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 76. p.

⁴⁶Kövtv. 7. § 8. pont

⁴⁷Kövtv. 7. § 10. pont

⁴⁸1996. évi LIII. törvény 23. § (3) bekezdés f) pont: „*a kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak.*”

⁴⁹1996. évi LIII. törvény 23. § (3) bekezdés g) pont: „*a földvár olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történeti, kulturális örökségi, felszínalakítási, illetve tájképi értéket képvisel.*”

⁵⁰BUZINKAY Péter: *A kulturális javak fogalomhasználata. Szempontok a hatósági és jogalkalmazói munkához*. In: *Örökség*, XI. évf. 2. szám, 2007. 13. p.

ötven évnél régebbi tárgy a kulturális javak körébe tartozik. A művészeti alkotások, legyenek azok képző-, iparművészet vagy népművészet körébe tartozó alkotások, nem sorolhatók sem a régészeti örökség, sem a művészeti értékek körébe.⁵¹ „A szerzői jogról” szóló 1999. évi LXXVI. törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.⁵²

3.2. A régészeti örökség büntetőjogi védelme

Az Európa Tanács a régészeti örökség körébe tartozó értékeknek nagy jelentőséget tulajdonítva létrehozta a Régészeti Örökség Védelméről szóló Vallettai Egyezményt, amelyet 1992-ben fogadtak el. Hazánkban a 149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet hirdette ki.⁵³ Az Európa Tanács véleménye szerint a régészeti örökség alapvető fontosságú az emberiség történetének megismerésében. Az egyezmény értelmében a régészeti örökség szerkezeteket, építményeket, épületcsoportokat, telepeket, ingó tárgyakat, más jellegű emlékeket foglal magában attól függetlenül, hogy szárazföldön, vagy a víz alatt találhatók.⁵⁴

Hazánkban a régészeti lelőhelyek fontosságát jelzi, hogy az ország kiemelkedő történeti és kulturális jelentőségű lelőhelyeit jogszabályban – miniszteri rendeletben – kell védetté nyilvánítani.⁵⁵ A kulturális örökség védelmét szolgáló hatályos büntetőjogi tényállások közül, a régészeti lelőhely, mint elkövetési tárgy a Btk.-ban a műemlék vagy védett kulturális javak megrongálásánál (Btk. 357. §) szerepel, valamint a vagyon elleni bűncselekmények közül a rongálás (Btk. 371. § (3) bekezdés ba) pont) tényállásának minősített esetét képezi.

A Kövtv. 7. § 20. pontja értelmében régészeti lelőhely „a nyilvántartásba vett, e törvény által általános védelem alatt álló, földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatók.” E fogalom alapján büntetőjogi védelem csak a Forster Központ által nyilvántartásba vett, a fogalom által földrajzilag körülhatárolt területet illeti meg; tehát azon lelőhelyek, amelyek nincsenek bejegyezve szabadon megrongálhatók és kiáshatók. Ebből következik, hogy azt a személyt, aki ilyen cselekményeket követ el nem terheli büntetőjogi felelősség, mert nem volt tudatában annak, hogy a terület régészeti lelőhelynek minősül, valamint elkövetési tárgy sincs, mivel ezek a

⁵¹VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 125. p.

⁵²Lásd erről részletesebben: 1999. évi LXXVI. törvény 1. §

⁵³149/2000. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16.-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről,

⁵⁴SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 220. p.

⁵⁵Kövtv. 12. §

területek nincsenek bejegyezve.⁵⁶ A nyilvántartásba vétel még egy kivétnivalóra hívja fel a figyelmet, kiváltképpen arra, hogy a régészeti lelőhelyek adatai az illegális fémdetektorokkal történő leletfelderítést végzők számára szabadon hozzáférhetőek. Problémát jelent továbbá, hogy az ilyen eszközök birtoklása nem szankcionált tevékenység; így alkalmazása régészeti örökségünkre nézve visszafordíthatatlan veszélyt jelent; hiszen azok nem kerülnek közgyűjteménybe, nem veszik őket nyilvántartásba és külföldről történő visszaszerzésükre akkor sincs esély, ha magyarországi származásuk igazolható.⁵⁷

A fentiekben említett problémákra Heilmann Angéla és Nagy Ágnes Petra szerint megoldást jelentene, ha az ilyen műszereket csak engedéllyel rendelkező régészek vehetnék igénybe, illetve a nyilvántartásba nem vett lelőhelyeknek is kijárna a büntetőjogi védelem.⁵⁸

A régészeti lelőhelyre elkövetett rongálás minden olyan szándékosan, tévással kifejtett magatartás (például: ásás, gépi munkálatok végzése), amelynek következtében a lelőhely állapotában károsodás következik be vagy megsemmisül. A tényállás befejezetté akkor válik, ha a rongálás következtében nem lehet következtetni a régészeti lelőhely tudományos szempontból kiemelt jelentőséggel bíró információira.⁵⁹

A régészeti örökség védelme a lelőhelyek mellett a régészeti leletekre⁶⁰ is kiterjed. A régészeti lelet, mint ingó tárgy a Btk.-ban a vagyon elleni bűncselekmények közül a fentiekben említett tényállások minősített eseteként található. A régészeti lelet – definíciójából eredően – a kulturális javak körébe tartozó ingóság, ezért „*A kulturális javak büntetőjogi védelme*” című pontban kerül tárgyalásra.

3.3. A műemlékvédelem büntetőjogi eszközei

3.3.1. Műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása

A Btk.-ban szereplő bűncselekmények elkövetési tárgyak szerint két nagy csoportra oszthatók. Az egyik csoportba tartoznak az ingatlan kulturális örökség körébe tartozó

⁵⁶ HEILMANN Angéla – NAGY Ágnes Petra: *A régészeti örökség büntetőjogi védelme*. 2011. A tanulmány megtalálható a <http://jesz.ajk.elte.hu/heilmann46.html> oldalon

⁵⁷ HEILMANN Angéla – NAGY Ágnes Petra: *A régészeti örökség büntetőjogi védelme*. 2011. A tanulmány megtalálható a <http://jesz.ajk.elte.hu/heilmann46.html> oldalon

⁵⁸ HEILMANN Angéla – NAGY Ágnes Petra: *A régészeti örökség büntetőjogi védelme*. 2011. A tanulmány megtalálható a <http://jesz.ajk.elte.hu/heilmann46.html> oldalon.

⁵⁹ HEILMANN Angéla – NAGY Ágnes Petra: *A régészeti örökség büntetőjogi védelme*. 2011. A tanulmány megtalálható a <http://jesz.ajk.elte.hu/heilmann46.html> oldalon.

⁶⁰ Kövtv. 7. § 19. pont: „*Régészeti lelet: a régészeti örökség érzékelt, felfedezett, feltárt –jellegénél fogva – ingó eleme, függetlenül attól, hogy eredeti helyéről, összefüggéseiből, állapotából elmozdult, elmozdították-e, vagy sem. Nem minősülnek régészeti leletnek azon kulturális javak, amelyek 1711 előtt keletkeztek, és bizonyítottan műgyűjteményben maradtak fenn.*”

műemlékek, a másik csoportba pedig az ingó kulturális javak. Jelen pontban az ingatlan műemlékre elkövetett jogellenes cselekmények közül a műemlék vagy védett kulturális javak megrongálásának tényállását (Btk. 357. §) tárgyalom. A vagyon elleni bűncselekmények köréből a rongálás tényállásának (Btk. 371. §) kifejtésére „*A vagyon elleni bűncselekmények köre*” című alfejezet szolgál.

Műemlék vagy védett kulturális javak megrongálásának bűncselekményét követi el „*Aki a tulajdonában álló műemléket, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat vagy a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhelyet megrongálja.*”⁶¹ A bűncselekmény jogi tárgya a műemlékek és a kulturális javak, régészeti lelőhelyek védelméhez fűződő társadalmi érdek,⁶² elkövetési tárgya pedig a műemlék, a kulturális javak, illetve a régészeti lelőhely. E deliktum csak szándékosan valósítható meg és a tényállás befejezetté akkor válik, ha a műemlék megrongálódik, azaz állagában sérelmet szenved.

A rongálás elkövethető aktív és passzív magatartással. A Kövtv. szigorú feltételekhez kötötten rendelkezik a műemlékek fenntartásáról és használatáról, és a műemlék karbantartásának és fenntartásának kötelezettségét a műemlék tulajdonosára hárítja,⁶³ valamint a műemlék épségben, jellege megváltoztatása nélküli fenntartását⁶⁴ és értékéhez, történelmi jelentőségéhez méltó használatát a tulajdonos kötelelességeként említi. Amennyiben ezeknek a tulajdonosi kötelezettségeknek nem tesz eleget és a szándékos mulasztás következményeképpen a műemlék rongálódik, akkor a tulajdonos kimeríti e bűncselekményi tényállást. Mulasztás esetén a tulajdonostól függetlenül indul meg az az okfolyamat (pl.: egy műemléki kastély tetőzetének a korhadása), amely a rongálás bekövetkezéséhez vezet.

A Btk. 357. § (2) bekezdése a minősített eseteket szabályozza és súlyosabban rendeli büntetni „*Aki a tulajdonában álló a) műemléket vagy védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat megsemmisíti, b) műemlék olyan helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, amelynek következtében az elveszíti műemléki jellegét, vagy c) védett kulturális javak körébe tartozó tárgy vagy régészeti lelőhely helyrehozhatatlan károsodását idézi elő.*” A megsemmisítés akkor valósul meg, ha az elkövető az elkövetési tárgyat fizikai értelemben megszünteti oly módon, hogy a megszüntetés következtében a tárgyat eredeti állapotába már nem lehet

⁶¹Btk. 357. § (1) bekezdés

⁶²BELOVICS Ervin - MOLNÁR Gábor Miklós –SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. évi C. törvény alapján.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013. 591. p.

⁶³Kövtv. 41. § (1) bekezdés

⁶⁴Amennyiben a műemlék tulajdonosának a személye, lakóhelye, tartózkodási helye ismeretlen, illetve a műemlék tulajdonjogával összefüggésben per van folyamatban és emiatt a műemléket érintő halaszthatatlan munkálatok elvégzése késedelemmel járna, akkor a fenntartásról a Hivatal köteles gondoskodni.

visszaállítani. Helyrehozhatatlan károsodásról akkor beszélünk, ha a tárgy műemléki jellege kijavítással vagy restaurációval sem állítható vissza.⁶⁵

3.3.2. Védett kulturális javakkal visszaélés

A bűncselekmény jogi tárgya a kulturális javak védelméhez fűződő társadalmi érdek, elkövetési tárgya a kulturális javak.⁶⁶ A bűncselekmény elkövetője bárki lehet. A deliktum négy tényállásszerű elkövetési magatartással valósítható meg. A Btk. 358. § a) pontja alapján a védett gyűjteményhez tartozó tárgy vagy védett tárgyegyüttes darabjának előzetes hatósági hozzájárulás nélküli elidegenítése a Kövtv. 51. §-ában foglalt rendelkezések megsértését jelenti. A Kövtv. 51. §-a tartalmazza a kulturális javakkal kapcsolatos különleges előírásokat, miszerint a kulturális javak tulajdonjoga, az államot megillető elővásárlási jogról való lemondást követően, csak előzetes hozzájárulás alapján, kizárólag írásbeli szerződéssel ruházható át.⁶⁷

A Btk. 358. § b) pontja rendelkezik a tulajdonjogban bekövetkezett változás bejelentési kötelezettségének elmulasztásáról, amely a Kövtv. 52. §-ában írt rendelkezések áthágását jelenti. A Kövtv. 52. § (3) bekezdése előírja, hogy a védett tárgy új tulajdonosa a nevét és a címét, valamint a védetté nyilvánított kulturális javak, gyűjtemények őrzésének helyét; a tudomására jutástól számított nyolc napon belül köteles bejelenteni a Forster Központnak. A tulajdonjogban bekövetkezett változást közhiteľi nyilvántartásba be kell jegyezni. A védetté nyilvánított kulturális javak kereskedelmi forgalomban történő átruházása esetén a kereskedő és a tulajdonos is köteles a bejelentésre.⁶⁸

A harmadik elkövetési magatartás a kulturális javak hatósági engedély nélküli külföldre történő ideiglenes vagy végleges kijuttatásában merül ki.⁶⁹ A kulturális javak kiviteléről a Kövtv. keretjelleggel rendelkezik, a kulturális javak minden típusát illetően. A kulturális javak szűk körébe tartozó emlékek a Forster Központ engedélye nélkül is kivihetők az ország területéről;⁷⁰ minden más esetben kizárólag a Forster Központ engedélyével.⁷¹ A kiviteli

⁶⁵BELOVICS Ervin - MOLNÁR Gábor Miklós –SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. évi C. törvény alapján*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013. 593. p.

⁶⁶Btk. 459. § (1) bekezdés 30. pont.: „*védett kulturális javak alatt érteni kell a védetté nyilvánított kulturális javakat is.*”

⁶⁷KÁRMÁN Gabriella – KISS Anna – KRISTON László: *A kulturális javak védelmének jogi eszközei (Különös tekintettel a büntetőjogi kérdésekre)*. In: Kriminológiai Tanulmányok, 38. évf., 2001. 345. p.

⁶⁸BELOVICS Ervin - MOLNÁR Gábor Miklós –SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. évi C. törvény alapján*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013. 594. p.

⁶⁹Btk. 358. § (1) bekezdés c) pont

⁷⁰Ide sorolhatók: a magániratok, működő szerv irattári anyagai (kivéve a szolgálati titkot és államtitkot tartalmazó iratokat), az országba visszaviteli kötelezettséggel (pl.: kiállítás) behozott, valamint 50 évnél nem régebben az ország területére került, magyar kultúrtörténeti vonatkozással nem rendelkező javak.

engedélyezésre eltérő szabályok alkalmazandók, attól függően, hogy Magyarország vagy az Európai Unió területéről is ki kívánják vinni az adott tárgyat. Az Európai Unió előírásai 2004. május 1-jétől Magyarországon is alkalmazandók.⁷² A Magyarországról történő kivitel esetén a 17/2001. (X. 18.) NKÖM rendeletet kell alapul venni.⁷³ A kiviteli kérelmet – a külföldi őrzés helyének a megjelölésével - meghatározott formanyomtatványon kell benyújtani a Forster Központnak. A kiviteli engedélyt kulturális tárgyaként kell kérni. A kérelemhez mellékelni kell a jogszabályban kijelölt közgyűjtemény szakvéleményét, valamint a tárgy azonosítására alkalmas fényképet három példányban. Az ideiglenes⁷⁴ és a végleges⁷⁵ kiviteli engedélyezés szigorú szabályokhoz kötött. A harmadik országba történő kivitelre külön szabályok vonatkoznak. Az Európai Unió kiviteli engedélyezés során a kiviteli engedély iránti kérelmet az Európai Unió 752/93/EGK rendeletében irányadó tartalmaknak megfelelően kell benyújtani a Forster Központnál. Az engedély díjmentes és az Európai Unió bármely tagországában érvényes.

A negyedik elkövetési magatartást az valósítja meg *„aki a kulturális javak körébe tartozó és kiviteli engedélyhez kötött tárgyat engedély nélkül külföldre juttatja, vagy a kiviteli engedély kereteit túllépi.”* Ezen elkövetési magatartás észlelésekor a Nemzeti Adó- és Vámhivatal is eljár, például az érintett műtárgyat lefoglalja, majd feljelentést tesz az illetékes rendőrkapitányságon.⁷⁶

3.3.3. A vagyon elleni bűncselekmények köre

A vagyon elleni bűncselekmények körébe tartozó tényállások elsődlegesen a tulajdonjog ellen irányulnak, mégpedig azért, hogy a tulajdonost megfosztják az őt megillető jogosultságoktól. A hatályos Btk. a vagyon elleni bűncselekmények között „Lopás” (Btk. 370. §), „Rongálás” (Btk. 371. §), „Sikkasztás” (Btk. 372. §), „Jogtalan elsajátítás” (Btk. 378. §),

⁷¹A Forster Központ által kiadott kiviteli engedély alapján vihetők ki az ország területéről a levéltári iratanyagok, maradandó értékű magániratok vagy irategyüttesek, az 50 évnél régebbi, a muzeális intézmények és levéltárak nyilvántartásában szereplő, a könyvtárakban muzeális dokumentumként őrzött, illetve a védetté nyilvánított kulturális javak.

⁷²BUZINKAY Péter: *Kulturális javak kivitelének szabályozása az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően*. In: Örökség, VIII. évf. 2. szám 5-7., 2004.

⁷³SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 144. p.

⁷⁴Ideiglenes kiviteli engedély akkor adható, ha a kivitel nem veszélyezteti a kulturális tárgy biztonságát, valamint, ha a kivitel kulturális vagy tudományos célt szolgál. Az ideiglenes kivittelt követően a kulturális tárgy vissza kell szállítani az ország területére.

⁷⁵Egyáltalán nem vihetők ki Magyarország területéről a múzeumokban, a levéltárakban, a könyvtárakban őrzött kulturális javak; a védetté nyilvánított tárgyak; a miniszter által kiviteli tilalom alá eső tárgyak; a Magyarország területéről származó régészeti leletek; a műemlékek; a kulturális javak alkotórészei és tartozékai; valamint a kiemelkedő kulturális értéket képviselő ásványtani és őslénytani leletek.

⁷⁶SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*, PhD értekezés, Miskolc, 2009. 281. p.

„Orgazdaság” (Btk. 379. §) minősítő körülményeként szabályozza a kulturális javakat érintő jogellenes cselekményeket. A minősítő körülményként történő jogalkotói értékelés jelzi a kulturális javakban rejlő értékek kiemelt jelentőségét.⁷⁷

A rongálás deliktumát valósítja meg „*Aki idegen vagyontárgy megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz.*”⁷⁸ A bűncselekmény elkövetési tárgya idegen, értékkel bíró, ingó vagy ingatlan vagyontárgy lehet. A Btk. a rongálásnak csak a szándékos alakzatát rendeli büntetni. Az elkövetési magatartás a megsemmisítés és a megrongálás. A megsemmisítés a vagyontárgy állagának fizikai megszüntetését jelenti. Az elkövető, ha a vagyontárgy állagának olyan károsítását idézi elő, amelynek eredményeként a vagyontárgy értéke a korábbihoz képest csökken, rongálást követ el.⁷⁹ A rongálás tényállásának megvalósításához elegendő, ha a vagyontárgy használatra alkalmatlanná válik vagy esztétikai sérülést szenved. A rongálás egy materiális bűncselekmény, tehát az eredmény, azaz a kár (vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés) bekövetkezésével válik befejezetté.⁸⁰ A hatályos Btk. bizonyos tárgyak megrongálását súlyosabban rendeli büntetni: „*A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a) a rongálás nagyobb kárt okoz, b) az elkövető ba) védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat, műemléket, régészeti lelőhelyet vagy régészeti leletet (...) rongál meg.*”,⁸¹ illetve „*A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a) a rongálás jelentős kárt okoz, b) az elkövető a (3) bekezdés ba) – bc) pontjában meghatározott valamely tárgyat, épületet, vagy helyet semmisít meg.*”⁸²

3.4. Az illegális műkincs-kereskedelem

A nemzetközi műkereskedelem forgalma a XXI. században évi 25-35 milliárd dollár körül alakul. Ebből kb. 40% aukciós, 40% galériás műkereskedelem, s 20% a gyűjtők közötti adásvétel.⁸³ Jelen alfejezetben elsősorban két fontos nemzetközi egyezmény rövid ismertetését tartom szükségesnek, majd ezt követően a hazai műkereskedelem megítélését szemléltetem.

⁷⁷ HEILMANN Angéla – NAGY Ágnes Petra: *A régészeti örökség büntetőjogi védelme*. 2011. A tanulmány megtalálható a <http://jesz.ajk.elte.hu/heilmann46.html> oldalon.

⁷⁸ Btk. 371. § (1) bekezdés

⁷⁹ SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 134. p.

⁸⁰ A vagyontárgy megrongálása esetén a bekövetkezett kár az eredeti állapot helyreállításával kapcsolatban felmerült összeg. Megsemmisítés esetén pedig a kár a dolognak az elkövetéskori kiskereskedelmi forgalmi értékével azonos.

⁸¹ Btk. 371. § (3) bekezdés a), b), ba) pont

⁸² Btk. 371. § (4) bekezdés a)-b) pont

⁸³ KÁRMÁN Gabriella – EMÖD Péter: *Műtárgyhamisítás komplex megközelítésben*. Nemzetközi konferencia az illegális műtárgy-kereskedelem elleni küzdelemről Budapesten. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport előadása, 2013. június 25.

3.4.1. *Az 1970. évi Párizsi Egyezmény*

Az UNESCO felismerte a kulturális örökség védelmét veszélyeztető illegális műkincskereskedelem szerepének felerősödését és 1970. november 14.-én Párizsban megalkotta második Egyezményét. Magyarország 1979-ben csatlakozott az Egyezményhez.⁸⁴

A Párizsi Egyezmény célja, hogy előmozdítsa a nemzetek közötti együttműködést a kulturális javak jogtalan behozatala, kivitele és tulajdonának jogtalan átruházása megakadályozása érdekében,⁸⁵ illetve, hogy a kulturális értékekkel kapcsolatos jogellenes magatartásokat visszaszorítsa. Az Egyezmény a tagállamok számára előírja a lopott vagy jogtalanul forgalmazott műtárgyak visszaadását, valamint elrendeli, hogy visszaadás esetén a jóhiszemű vásárlót kártérítésben kell részesíteni.⁸⁶ Az Egyezmény előírja továbbá, hogy a tagállamoknak büntető vagy szabálysértési szankciót kell alkalmazniuk minden olyan személlyel szemben, aki az Egyezményben foglalt tilalmakat megszegi; továbbá kötelesek közös erőfeszítéseket tenni a kulturális javak kivitelének, behozatalának és nemzetközi kereskedelmének ellenőrzésére.

3.4.2. *UNIDROIT Egyezmény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról*

Az Egyezmény létrehozását a kulturális javakkal folytatott illegális kereskedelem bűncselekményének nagymértékű növekedése indokolta. Az UNESCO felkérésére az UNIDROIT, az államok és államcsoportok magánjogának harmonizálását és összehangolását szolgáló független kormányközi szervezet realizálta az új egyezményt.⁸⁷ Az UNIDROIT Egyezményt a tagállamok 1995-ben, Rómában fogadták el. Magyarországon 2001-ben került kihirdetésre.⁸⁸

Az Egyezmény hatálya kiterjed a lopott kulturális javak visszaszerzésére, illetve olyan kulturális javak visszaadására, amelyeket valamely Egyezményben részes állam területéről a

⁸⁴Az Egyezményt Magyarországon kihirdette az 1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

⁸⁵PAULOVICS Anita: *A kulturális javak védelme a nemzetközi összehasonlítás tükrében*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 154. p.

⁸⁶SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 271. p.

⁸⁷http://ec.europa.eu/civiljustice/homepage/homepage_int_hu.htm

⁸⁸2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről

kulturális örökség védelme céljából a kulturális javak kivitelét szabályozó törvények megsértésével vittek külföldre.⁸⁹

Az Egyezmény meghatározza mind a kulturális javak körét, mind a közgyűjtemény fogalmát. Lényegbeli annak a kérdésnek a tisztázása, hogy az Egyezmény mit minősít lopott kulturális tárgynak. A II. Fejezet 3. Cikk (2) bekezdése adja meg erre a választ: „(...) *lopottnak tekintendő a jogellenesen kiásott, vagy törvényesen kiásott, de jogellenesen megtartott kulturális tárgy, amennyiben ez összhangban van az ásatás helyszínét adó állam törvényeivel.*” A lopott kulturális tárgy visszaszerzésére vonatkozó követelést a lopás időpontjától számított ötven éven belül (objektív határidő), továbbá attól az időponttól számított három éven belül (szubjektív határidő) kell előterjeszteni, amikor a követelést előterjesztő tudomást szerez a kulturális tárgy hollétéről és a birtokos személyazonosságáról.⁹⁰ A lopott kulturális tárgy birtokosa köteles azt visszaadni, ám ennek fejében kárpótlás illeti meg.⁹¹

A jogellenesen külföldre vitt kulturális javak körébe azon javak tartoznak, amelyeket a kérelmet előterjesztő állam területéről a kulturális javak kivitelére, a kulturális örökség védelme céljából megalkotott törvények szerint kiállított engedély alapján ideiglenesen vittek ki kiállítás, kutatás, restaurálás céljából, de az engedélyben meghatározott feltételekkel ellentétben nem vittek vissza.⁹²

A visszaadási kötelezettség nem áll fenn, ha a visszaadás iránti kérelem előterjesztésének időpontjában a kulturális tárgy külföldre vitele már nem minősül jogellenesnek; illetve, amikor a kulturális tárgyat megalkotójának életében, vagy annak elhalálózását követő ötven éven belül külföldre vitték.⁹³

3.4.3. Az illegális műkincs-kereskedelem megítélése hazánkban

Magyarországon a rendszerváltás olyan társadalmi, gazdasági és politikai változásokat eredményezett, amely az illegális műkincs-kereskedelem megélénküléséhez vezetett. Megnőtt a műtárgyak iránti kereslet, egyrésztől értékmegőrző szerepük miatt, másrésztől esztétikai értékük miatt. Az országhatárok könnyebb átjárhatósága kiszélesítette a műtárgy-értékesítési

⁸⁹UNIDROIT Egyezmény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról I. Fejezet, 1. Cikk.

⁹⁰UNIDROIT Egyezmény II. Fejezet, 3. Cikk (3) bekezdés

⁹¹Méltányos és ésszerű kárpótlásra akkor tarthat igényt, ha a tárgy megszerzésekor nem volt tudomása, illetve ésszerűen nem lehetett elvárni tőle, hogy tudomása legyen a tárgy lopott voltáról, továbbá bizonyítani tudja, hogy a megszerzés során kellő gondossággal járt el.

⁹²UNIDROIT Egyezmény III. Fejezet, 5. Cikk (2) bekezdés

⁹³UNIDROIT Egyezmény III. Fejezet, 7. Cikk (1) bekezdés

lehetőségeket is. A vásárlók kedvtelésből, a műtárgy értékállóságát, jó befektetési lehetőségét figyelembe véve, illetve haszonszerzési céllal kezdtek műtárgyakat vásárolni.⁹⁴

A műtárgyakkal kapcsolatos bűncselekmények elkövetőinek célja a műtárgyak minél nagyobb haszonnal történő értékesítése.⁹⁵ Az illegális műkincs-kereskedelem egyfelől azért káros, mert veszélyezteti a kulturális örökség megőrzését, másfelől pedig kárt okoz a költségvetésben, ugyanis a műtárgyak illegális kereskedelme folytán jelentős pénzösszegek cserélnek gazdát, s ennek következtében a költségvetés igen komoly adóbevételektől esik el.⁹⁶

A bűncselekményekből származó műtárgyak értékesítéséről a rendőrség sok esetben nem szerez tudomást, ennek oka, hogy az értékesítési folyamat résztvevőit erős érdekazonosság köti össze, illetve, hogy maga az értékesítés egy személyes kapcsolatrendszeren alapuló zárt világ.⁹⁷ A műtárgypiacon nagy a kereslet a műtárgyak iránt és számos helyen végezhető legális kereskedelmi tevékenység: műtárgy-értékesítésre sor kerülhet például galériákban, műtermekben, aukciós házakban.

Érdekességgént említendő, hogy az illegális műkincs-kereskedelem és a kulturális javakkal való visszaélés hazánkban a fegyver- és kábítószer-kereskedelem után a szervezett bűnözés harmadik legjobban jövedelmező ágaként virágzik.⁹⁸ A hazai műkereskedelem évi 10 milliárd forint körül alakul.⁹⁹

3.5. A műtárgyhamisítás a hazai jogrendszerben

A hamisítás, mint piacorientált tevékenység, egy olyan világszerte terjedő jelenség, amely mind a hazai, mind az egyetemes kulturális örökséget torzítja; befolyással van az egyes országok nemzetközi megítélésére; s mivel a közvélemény kiemelt érdeklődése övezi, megingathatja az intézményrendszerbe vetett bizalmat.¹⁰⁰ A hamisítás kárt okoz a gazdaságnak, a műkereskedelemnek, a művészeknek és a műgyűjtőknek, valamint eszmei kárt

⁹⁴VUKÁN Béla: *A műkincsek védelme*. In: Belügyi Szemle, 2001/ 4-5. szám, 147. p.

⁹⁵VUKÁN Béla: *A műkincsek védelme*. In: Belügyi Szemle, 2001/ 4-5. szám, 148. p.

⁹⁶SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 279. p.

⁹⁷SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 279. p.

⁹⁸VUKÁN Béla: *A műkincsek védelme*. In: Belügyi Szemle, 2001/ 4-5. szám, 147. p.

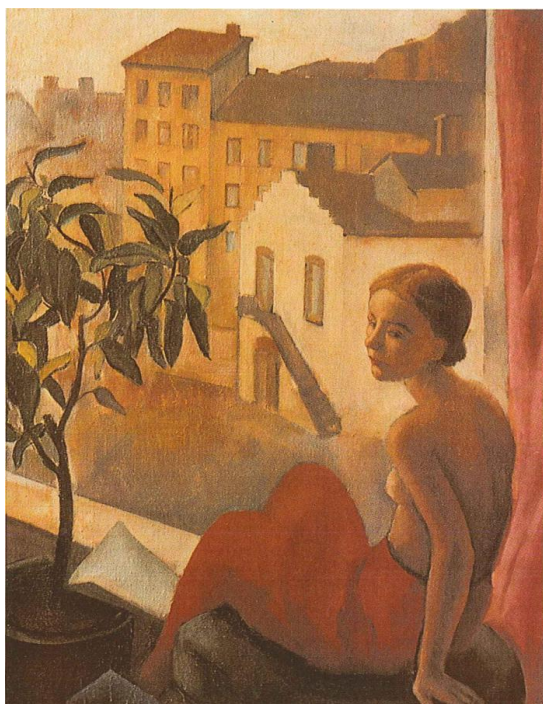
⁹⁹KÁRMÁN Gabriella – EMÖD Péter: *Műtárgyhamisítás komplex megközelítésben*. Nemzetközi konferencia az illegális műtárgy-kereskedelem elleni küzdelemről Budapesten. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport előadása, 2013. június 25.

¹⁰⁰KÁRMÁN Gabriella – EMÖD Péter: *Műtárgyhamisítás komplex megközelítésben*. Nemzetközi konferencia az illegális műtárgy-kereskedelem elleni küzdelemről Budapesten. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport előadása, 2013. június 25.

okoz az eredeti mű alkotójának.¹⁰¹ A hazai jogrendszerben a műtárgyhamisítás és a műtárgy-azonosítási kérdések jogi tisztázatlansága, valamint az eredetiség megállapítása okozza a legnagyobb problémát.

Hazánkban a festményhamisítás különböző típusairól beszélhetünk. Elöljáróban leszögezendő, hogy az eredetileg is hamisítási szándékkal készült művektől el kell választanunk a manipulatív szándékkal, utólag átalakított képek körét, azaz a meghamisított festményeket. A leggyakrabban alkalmazandó meghamisítási módszer, amikor a hamisító egy régi, eredeti művön végez el utólagosan változtatásokat a mű eladási értékének növekedése reményében.¹⁰² Molnos Péter művészettörténész szerint a meghamisítások számos kategóriába sorolhatók; melyek közül a legtöbb a kép-szignó viszony manipulálásán alapul:

- a) *Eredetileg jelzett festmény szignójának eltávolítása* az egyik legtöbbször használt és felbecsülhetetlen károkat okozó hamisítási típus, amely történhet a festmény csonkolásával, a felirat átfestésével, ledörzsölésével, illetve vegyszerek alkalmazásával. Erre példaként említhető Gosztonyi Mária: *Akt műteremablaknál* című festménye.

Gosztonyi Mária: *Akt műteremablaknál*

(A festmény jelzés nélkül szerepelt az aukciókon; csak korabeli reprodukciók alapján sikerült meghatározni a festőjét.)

¹⁰¹KÁRMÁN Gabriella – EMÖD Péter: *Műtárgyhamisítás komplex megközelítésben*. Nemzetközi konferencia az illegális műtárgy-kereskedelem elleni küzdelemről Budapesten. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport előadása, 2013. június 25.

¹⁰²MOLNOS Péter: *A festmények hamisításáról (I. rész)*. In: Artmagazin, 2003/1. 64-67. pp.

b) *Eredetileg jelzetlen vagy eltávolított jelzésű festmény utólagos szignálása.*

c) *Meglévő szignó átalakítása.*

d) *Eredeti mű átfestése:*

1d) *Árcsökkentő ornamentumok eltüntetése.* A XIX. és a XX. század fordulóján számos olyan keleti témájú műalkotás látott napvilágot, amelyek riasztó, szélsőséges és visszataszító motívumokat tartalmaztak. Példaként említendő Tordai Gyula: *Ezau táncos* című képe.

Tornai Gyula: *Ezau táncos*

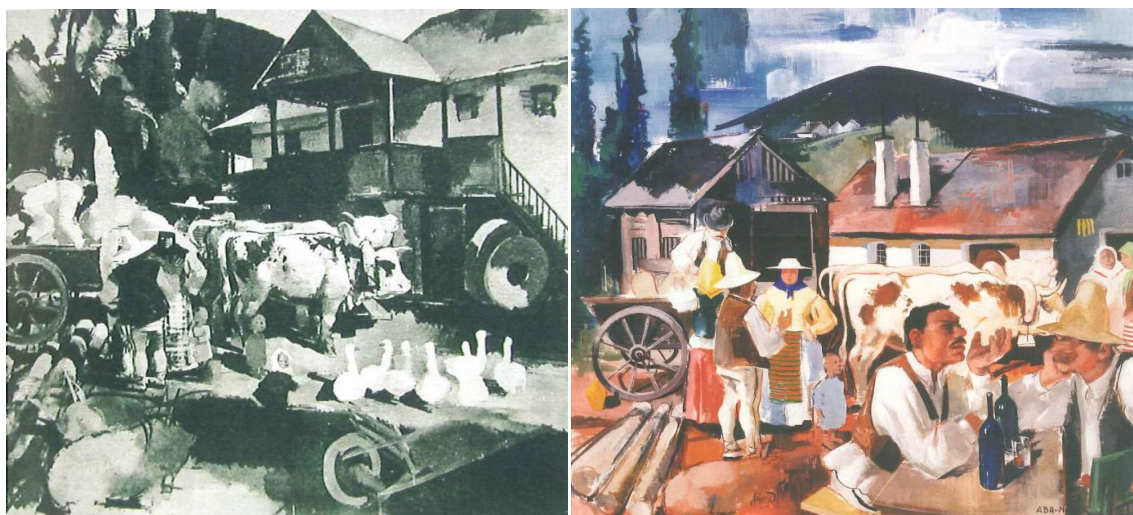
(A jobboldali, eredeti képen jól láthatóak a véres húscsapatok, míg a baloldali képről, utólagos átfestéssel eltüntették a visszataszító motívumokat.)

2d) *A kompozíció utólagos bővítése, a mű értékét növelő motívumok ráfestése.* Példaként említhető egy ismeretlen festő: *Fürdőző kacsák* című képe. E mű esetében a kacsák utólag kerültek az eredeti kompozícióra.

Ismeretlen festő: *Fürdőző kacsák*

- e) *Korabeli, régi másolatok manipulálása.* Ebben az esetben a festők, még tanulóéveik során készített másolataikat¹⁰³ szándékosan alakítják át a vásárlók megtévesztése céljából úgy, hogy az eredeti festmény alkotójának a szignóját megtartják.¹⁰⁴ Sok esetben már a másolat is megtévesztési céllal készül. Ide sorolhatók az Aba-Novák hamisítványok.¹⁰⁵

A fekete-fehér, eredeti, Aba-Novák Vilmos festmény központi csoportját emelte át a hamisító a saját képére.

Mindezek mellett sor kerülhet hamis feliratok elhelyezésére a festményen, illetve a szignó mellett utólagos datálás feltüntetésére is. Speciális esetként említendő, amikor a szignó eredeti, a kép pedig hamis.¹⁰⁶

3.5.1. *A hamisítás elleni hatályos jogi szabályozás*

A műtárgyhamisítás elleni jelenlegi jogi szabályozás kiterjed a Btk. mellett, a Kövtv.-re, illetve „*A szerzői jogról*” szóló 1999. évi LXXVI. törvényre (továbbiakban: Szjt.). A Btk. rendelkezéseinek részletesebb kifejtését megelőzően az Szjt., illetve a Kövtv. intézkedéseit is ismertetni indokolt. Az Szjt. értelmében „*A szerzői jogi védelem az alkotást szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg.*”,¹⁰⁷ illetve a 16. § (1) bekezdése szerint: „*A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű*

¹⁰³ A kópiajelzésében szerepelnie kell a lemásolt festmény alkotójának és a másolat készítőjének, illetve a másolt kép mérete nem lehet azonos az eredeti kép méretével.

¹⁰⁴ MOLNOS Péter: *A festmények hamisításáról (I. rész).* In: Artmagazin, 2003/1. 64-67. pp.

¹⁰⁵ Aba-Novák Vilmos volt a két világháború közötti magyar festészet leggyakrabban hamisított művésze.

¹⁰⁶ A magyar festészet történetében a legismertebb példa Iványi-Grünwald Béla életművében található. Frankel József műkereskedő anyagilag támogatta Iványit, azzal a feltétellel, hogy szignálja a tanítványai által készült festményeket. Tanítványai: Belányi Viktor, Záhonyi Géza és Jancsek Antal állnak a hamis Iványi-képek hátterében.

¹⁰⁷ 1999. évi LXXVI. törvény 1. § (3) bekezdés

*egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére.”*¹⁰⁸

Relevánsnak tekinthető az Szjt. a védelmi idő kapcsán is, ugyanis a védelmi idő vonatkozásában a 31. § (1) bekezdése kimondja, hogy „*A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.*” Amennyiben a csalás elkövetése védelmi időn belülre tehető, tehát az alkotó halála után még nem telt el hetven év, akkor a Btk. 385. §-ában¹⁰⁹ foglalt tényállás valósul meg, viszont nem lehet csalást elkövetni a hetven évnél régebben elhunyt alkotók műveire, mivel ezen alkotások már közkincsnek minősülnek és nem tartoznak szerzői jogi védelem alá.¹¹⁰

A Kövtv. 4. § (1) bekezdése rendelkezik a hamisítás tilalmáról: „*A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség védett elemeinek a veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása.*”

A műtárgyhamisítás, mint önálló tényállás nem szerepel a hatályos Btk.-ban. A Btk. szerint a kulturális javak hamisításának elkövetője egyfelől „*csalás*” miatt, másfelőla „*szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése*” miatt vonható felelősségre. A Btk. 373. § (1) bekezdése alapján csalást valósít meg „*Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz.*” Önmagában a hamis mű elkészítése és birtoklása nem minősül bűncselekménynek. Hamisítás esetén bűncselekményről csak akkor beszélhetünk, ha a hamis műtárgyat rosszhiszeműen, megtévesztési szándékkal, illetve jogtalan vagyoni haszonszerzési célzattal készítik vagy eredetiként eladásra kínálják fel a műkincspiacon. Amennyiben a műtárgypiacon egy hamisítványt eredetiként kínálnak fel, úgy csalás kísérletéről beszélhetünk. A megtévesztési célzattal történő értékesítés bizonyítása lehetetlen. Ennek legfőbb oka, hogy a galériák nem jelentik a hatóságnak a gyanús értékesítési eseteket, mert az esetleg rossz fényt vetnek rájuk.¹¹¹ Hazánkban sajnálatos módon igen csekély számban kerül sor feljelentésre arról, hogy valaki hamis műtárgyat próbál eladni. Molnos Péter művészettörténész szerint előrelépést jelentene, ha egyre több életmű katalógus készülne és azok mindenki számára elérhetővé válnának az interneten, hiszen így lehetősége lenne a műkereskedőknek, a műgyűjtőknek, illetve a hatóságoknak az előttük lévő műalkotást

¹⁰⁸Lásd részletesebben: 1999. évi LXXVI. évi törvény 1. §, 16. §, 17. §, 31. §

¹⁰⁹Btk. 385. § (1) bekezdés: „*Aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*”

¹¹⁰SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 154. p.

¹¹¹SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 153. p.

átfuttatni az adott katalóguson és amennyiben az nem tartalmazza a művet – természetesen ez nem jelenti azt, hogy a mű nem eredeti – felmerül a gyanú, hogy hamisítvány.¹¹²

Itt fontos kitérni a hamisítás fogalmi meghatározásának a hiányára, mivelhogy e definíciót sem az Szjt.-ben, sem a Kövtv.-ben, sem pedig a Btk.-ban nem találjuk. Sürgető lenne e fogalom törvényi szintű szabályozása, hiszen napjainkban a műtárgygyűjtés divattá vált és a hamisítványok gyarapodását idézte elő. A hamisítás mellett a másolat és az utánzat törvényi szintű definiálása sem utolsó szempont, ugyanis e három fogalom szoros összefüggésben áll egymással és elhatárolásuk nehézséget okoz. Másolatról akkor beszélhetünk, ha azt készítője saját kézjeggyel látta el és az eredeti műre vonatkozó adatokat is feltünteti.¹¹³ A másolat soha nem ölthet azonos méretet, mint az eredeti műalkotás. Az utánzat már a megtévesztés szándékával készül. A hamisítvány létrehozásával pedig a készítő azon célját fejezi ki, hogy minél hamarabb jogtalan vagyoni haszonra kíván szert tenni a műgyűjtők, illetve a műtárgyvásárlók manipulálása által, s e célt a hamisítvány műtárgypiacra bocsátásával próbálja elérni.¹¹⁴

A hamisítás problémakörét szélesíti továbbá a műtárgy azonosításával járó bizonyítás. Az azonosítás során szükséges a műalkotás és a művész azonosítását is elvégezni. Az azonosítás kriminalisztikai jelleget akkor kap, ha bűncselekmény gyanúja merül föl, például egy eltűnt művet megtalálnak, vagy egy meglévő mű kapcsán vetődik fel, hogy az hamisítvány.¹¹⁵

Leonardo da Vinci szavait idézve: „*a műalkotás (...) csak egyedi létében értékes.*” Minden műtárgy az egyediség jegyeit hordozza és az azonosítás során ezeket a tulajdonságokat kell megismerni ahhoz, hogy az eredetiség megállapítható legyen. Az azonosítási folyamatot a műalkotás szemrevételezésével kell kezdeni. A szemrevételezést fotótechnikai és radiográfiai vizsgálatok követik, amelyek során megállapítják a műtárgy méreteit, a korát, a szignót, az ecsetkezelést, továbbá megvizsgálják a javításokat és az átfestéseket. A folytatásban kerül sor a műszeres vizsgálatokra a szerkezet, a felhasznált anyagok, valamint a festéstechnikai jellegzetességek meghatározása érdekében. Ezen vizsgálatok alkalmazása igen ritka, általában

¹¹²*Vigyázat! Frissen másolva – kortárs hamisítványok.* Artmagazin Fórum a Budapest Art Fairén, Beszélgetés Virág Judit, Topor Tünde és Molnos Péter művészettörténésszel, Martos Gábor újságíróval, Einspach Gábor igazságügyi festményszakértővel és Vukán Béla a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának vezetőjével a hazai műtárgyhamisítás múltjáról és jelenéről. 2009. november 20.

¹¹³SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 293. p.

¹¹⁴SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. PhD értekezés, Miskolc, 2009. 293. p.

¹¹⁵KÁRMÁN Gabriella – KISS Anna: *A hamis és a meghamisított festmények azonosítása*. In: Kriminológiai Tanulmányok, 48. kötet, Budapest, 2011. 196-197. pp.

csak akkor fordul elő, ha hamisítványról van szó. Roncsolási vizsgálat elvégzésére is van lehetőség, de csak indokolt esetben és a tulajdonos hozzájárulásával.¹¹⁶

A hamisítást vizsgálva felmerül a kérdés, hogy mégis mi nevezhető eredetinek, ugyanis számos olyan hamisítóról¹¹⁷ tudunk, akik tökéletes hamisítványokat készítettek. Megemlítendő például Michelangelo Alvó Cupido szobra,¹¹⁸ vagy a Han van Meegeren-ügy,¹¹⁹ amely a XX. század legnagyobb hamisítása botrányaként tartandó számon. Azon kérdésre, hogy van-e értelme különbséget tenni eredeti és tökéletes hamisítvány között, a válaszmom egyértelműen igen, ugyanis egy hamisítvány – akármennyire is tökéletes – nem helyettesítheti az eredeti alkotást. Egy hamisító az eredeti mű alkotójának ötletét és szaktudását lopja el, s az általa készített hamisítvány az eredeti mű alkotójának megbecsülését sérelmezi, valamint a műgyűjtők megkárosítását idézi elő. A kulturális javak értéke azok egyéni, eredeti jellegében rejlik, így eredetiségükhöz különös érdek fűződik.¹²⁰

3.5.2. A műtárgyhamisítás elleni küzdelem szereplői

A hamisítás elleni küzdelem szereplői között elsősorban az állam feladatait kell kiemelni. Az állam feladata a hatékony bűnüldözői munka elősegítése, a műtárgyhamisítás visszaszorítását segítő jogszabályi háttér megteremtése, illetve egy olyan konzultatív, tanácsadó testület létrehozásának a szorgalmazása, amelynek feladatai közé tartozik a helyzet figyelemmel kísérése, megoldási javaslat kidolgozása.¹²¹

2008-ban hazánkban létrejött a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (továbbiakban: HENT), melynek célja a szellemi tulajdonjogok hamisítása elleni fellépés hatékonyabbá tétele, a tudatosságnövelés és a jogérvényesítés elősegítése. A HENT tevékenységét a 287/2010. (XII.

¹¹⁶KÁRMÁN Gabriella – KISS Anna: *A hamis és a meghamisított festmények azonosítása*. In: Kriminológiai tanulmányok, 48. kötet, Budapest, 2011. 204. p.

¹¹⁷Az egyik legismertebb magyar származású hamisító Elmyr de Hory (Hofmann Elemér), aki tökéletesen hamisított Matisse-t, Chagall-t, Modiglianit és Picassot.

¹¹⁸Az Alvó Cupido szobor esetében a hamisítvány lett az egyedi, hatalmas értékkel bíró műalkotás.

¹¹⁹1945-ben előkerült Vermeer Krisztus és a házasságtörő asszony című festménye Göring képtárából. Az adásvételi szerződésalapján tartoztatták le Meegeren festőt és műkincskereskedőt, mert úgy vélték, hogy a náci Németországnak kiárusította Hollandia nemzeti kincseit. Meegeren beismerő vallomásában elmondta, hogy nem adta el a németeknek hazája műkincseit, mivel a festményt ő festette, ugyanakkor elismerte, hogy Vermeer kézjegyével látta el a művet. A büntetőeljárás során rendhagyó bizonyítási eljárás vette kezdetét: Meegeren a nyomozók szeme láttára ismételtelen egy tökéletesen eredetinek tűnő Vermeer képet festett. A per anyagából kiderült az is, hogy Meegeren célja a hamisítványokkal nem csupán az anyagi haszonszerzés volt, hanem azt akarta bebizonyítani, hogy a kép értéke annak esztétikai minőségében rejlik és a műérték alkalmatlan arra, hogy megfelelő szakvéleményt adjanak.

¹²⁰KÁRMÁN Gabriella – KISS Anna – KRISTON László: *A kulturális javak védelmének jogi eszközei (Különös tekintettel a büntetőjogi kérdésekre)*. In: Kriminológiai tanulmányok, 38. évf., 2001. 347. p.

¹²¹KÁRMÁN Gabriella – EMÖD Péter: *Műtárgyhamisítás komplex megközelítésben*. Nemzetközi konferencia az illegális műtárgy-kereskedelem elleni küzdelemről Budapesten. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport előadása, 2013. június 25.

16.) Kormányrendelet alapján végzi, javaslattevő, véleményező és tanácsadói feladatokat lát el.¹²² Legfontosabb feladatai között szerepel a hamisítás elleni intézkedési tervek kidolgozása, végrehajtásuk összehangolása; a hamisítás elleni nemzetközi és Európai Unió kezdeményezéseivel kapcsolatos kormányzati tevékenység összehangolása; a hamisításra vonatkozó statisztikai adatok elemzése és felvilágosító programok, kampányok kezdeményezése.¹²³ A HENT intézkedési területei között 2011-től szerepel a műtárgyhamisítás elleni fellépés koordinálása. Ez a munkacsoport elsősorban a képző- és az iparművészeti alkotások hamisítása elleni küzdelemre helyezi a hangsúlyt.

Dr. Kármán Gabriella és Dr. Emőd Péter szerint a műtárgyhamisítás elleni fellépés során három komplex megközelítés szükséges. Az első a hiteles szakértői tevékenység feltételeinek a megteremtése; ezen belül a legfontosabb teendők között említik a kulturális, illetve az igazságügyi szakértővé válás szabályainak az átdolgozását, a szakértői vélemény formai és tartalmi előírásainak kidolgozását, illetve a szakértői etika és felelősségrendszer kiépítését. A második a hiteles műkereskedelmi tevékenység feltételeinek előírása. Javasataik között szerepel a műkereskedelmi tevékenység önálló szabályozása, melynek lényeges elemei között szerepel az eladás tárgyát képező műtárgyak nyilvántartásának a vezetése, e műtárgyak eredetiségének az igazolása. A harmadik megközelítés egy zártkörű műkereskedői adatbázisnak és a vitatott eredetű műtárgyak adatbázisának a létrehozása. Átmeneti megoldást jelentene a vitatott eredetű műtárgyak forgalomból történő kivonása.¹²⁴

3.5.3. A kulturális szakértői tevékenység fontossága

A kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről a 19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet tartalmaz részletes szabályokat. A rendelet értelmében kulturális szakértői tevékenység *„a könyvtári, közművelődési, múzeumi, levéltári szakterületen felmerült kulturális szakkérdésben folytatott szakértői tevékenység, amennyiben jogszabály szakértő igénybevételét írja elő, vagy szakértő igénybevételéhez jogkövetkezményt állapít meg.”*¹²⁵ Szakértői tevékenységet az folytathat, aki az adott szakterületen mesterfokozattal és szakképzettséggel vagy egyetemi szintű

¹²²KÁRMÁN Gabriella – EMÖD Péter: *Műtárgyhamisítás komplex megközelítésben*. Nemzetközi konferencia az illegális műtárgy-kereskedelem elleni küzdelemről Budapesten. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport előadása, 2013. június 25.

¹²³<http://www.hamisitasellen.hu/testuletrol/rolunk/>

¹²⁴KÁRMÁN Gabriella – EMÖD Péter: *Műtárgyhamisítás komplex megközelítésben*. Nemzetközi konferencia az illegális műtárgy-kereskedelem elleni küzdelemről Budapesten. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport előadása, 2013. június 25.

¹²⁵19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet 1. § a) pont

végzettséggel és szakképzettséggel rendelkezik, illetve a tevékenység megkezdése előtt három évnél nem régebben szerzett, legalább öt éves – múzeumi szakterületen legalább hét éves – gyakorlattal rendelkezik és a kulturális szakértői nyilvántartásba bejegyezték.¹²⁶

A rendőrség elsősorban igazságügyi szakértőket von be, amennyiben az adott témakörben nincs igazságügyi szakértő, eseti szakértőkkel dolgozik együtt. Hamisításkor az igazságügyi szakértő feladata az értékmeghatározás. Vukán Béla alezredes elsősorban a szakértői felelősség rendezésének kérdését hiányolja.¹²⁷

A szakértői azonosítás nemcsak a büntetőeljáráásban, hanem a műkereskedelem területén is kiemelt fontossággal bír, hiszen a gyűjtők nem tudnak az eredetiség megállapításával kapcsolatban segítséget kérni. A korábban működő műbírálati osztályok¹²⁸ megszűnését követően 2010-ben megalakult az Első Magyar Festményszakértő Iroda, ahol három neves művészettörténész¹²⁹ – a műtárgyvásárlók felkérésére – látja el a műtárgy-azonosítással kapcsolatos feladatokat. Azonban a műtárgy-azonosítás egy olyan speciális terület, amelyhez nemcsak művészettörténészek ismeretei szükségeltetnének, hanem különböző területet képviselő szakértők, restaurátorok, fizikusok, kémikusok és biológusok közreműködése is elengedhetetlen lenne.

¹²⁶19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet 2. § (1) bekezdés a)-b) pont

¹²⁷*Vigyázat! Frissen másolva – kortárs hamisítványok.* Artmagazin Fórum a Budapest Art Fahren, Beszélgetés Virág Judit, Topor Tünde és Molnos Péter művészettörténésszel, Martos Gábor újságíróval, Einspach Gábor igazságügyi festményszakértővel és Vukán Béla a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának vezetőjével a hazai műtárgyhamisítás múltjáról és jelenéről. 2009. november 20.

¹²⁸A Szépművészeti Múzeumban és a Magyar Nemzeti Galériában működött műbírálati osztály.

¹²⁹Három művészettörténész – Kieselbach Tamás, Einspach Gábor és Molnos Péter – látja el az azonosítási feladatokat.

4. HATÓSÁGOK A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELEMBEN

4.1. Az Országos Rendőr-főkapitányság és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szerepe

Előjáróban elmondandó, hogy a kulturális javak védelmének, karbantartásának és fenntartásának ellátása a tulajdonos feladata. Ám egy olyan összetett feladatkörrel van szó, amely során a tulajdonos mellett a hatóságoknak, hivataloknak, közgyűjteményeknek és piaci szolgáltatóknak is nagy szerep jut.

A rendőrség alapvető feladata a kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények bekövetkezésének a megakadályozása, a már folyamatban lévő bűncselekmények megszakítása, illetve a tettesekkel szemben a büntetőeljárás megindítása és lefolytatása. Az Országos Rendőr-főkapitányság (továbbiakban: ORFK) a területi és helyi rendőri szervei útján látja el a kulturális javak védelmével kapcsolatos gyakorlati feladatokat, gondoskodik a lakosság tájékoztatásáról, a műtárgyvédelemmel kapcsolatos tudnivalókról.¹³⁰ Kiemelt szerepe van az 1998-ban létrehozott Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának, melynek célkitűzései között szerepel a kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények felderítése, a kiemelt ügyek nyomozása, az eltűnt kulturális javak felkutatása, az eltulajdonított műtárgyak értékesítésének a megakadályozása, a nemzetközi együttműködésből eredő feladatok ellátása és az illegális műkincs-kereskedelem elleni küzdelem.¹³¹

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (továbbiakban: NAV) az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, valamint a Vám- és Pénzügyőrség jogutódjaként jött létre 2011-ben. A NAV négy fő tevékenység köré szerveződik: adóigazgatás, vámigazgatás, bünyügyi tevékenység és a szakmai tevékenységet támogató informatika. Fő feladata hatékonyan közreműködni a legális műkereskedelem ellenőrzésében és az illegális műkincsforgalom visszaszorításában. A NAV végzi a kulturális javak kivitelével és behozatalával kapcsolatos vámkezeléseket. A pénzügyőrök azokat a kulturális javak körébe tartozó tárgyakat, amelyeknek kiviteli engedélye hiányzik, lefoglalja és átadja a rendőrségnek.

2006-ban, az ORFK, a NAV és a Forster Központ között létrejött háromoldalú együttműködési megállapodás hazánk kulturális örökségének hatékonyabb védelme érdekében született. A különböző szervek együttműködése azért fontos, mert külön-külön nem rendelkeznek megfelelő szakértelemmel. Az együttműködés eredménye a lopott

¹³⁰BUZINKAY Péter (szerk.): *(Al)világot járt műkincseink: Válogatás 15 év felderített bűneseteiből*. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal kiadványa, Budapest, 2006.

¹³¹VUKÁN Béla: *A műkincsek védelme*. In: Belügyi Szemle, 2001/ 4-5. szám.153. p.

műtárgyak nyilvántartásának a kialakítása lett, amely a Forster Központ honlapján nyilvánosan hozzáférhető. Az adatbázis közvetlenül fényképeket fényképpel összehasonlítva segít abban, hogy az elloptott műtárgyak fotói alapján a hatóságok felkutassák és azonosítsák az eltulajdonított műtárgyakat.¹³² Megjegyzendő, hogy a nyilvántartásnak nemcsak a lopott műtárgyakat kellene számon tartania, hanem a hamisítványokra is ki kellene terjednie, hogy az aukciókon feltűnő hamis festmények kiszűrését optimálisabban elősegítse. Sürgető lenne egy olyan közhitelű, azonosítás szempontjából többszintű, nyilvántartás bevezetése, amely tartalmazná a statisztikai adatszolgáltatás céljának megfelelő adatokat,¹³³ a tárgy anyagára, korára, állapotára vonatkozó, illetve az egyedi azonosításhoz szükséges adatokat, valamint a megállapíthatóság, megbízhatóság szempontjából (hogyan, mikor, ki határozta meg a műtárgyak adatait) fontos információkat.¹³⁴

A házi leltár, amely az ORFK Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya és a Forster Központ Műtárgyfelügyeleti Irodája által közösen megalkotott, műtárgy-nyilvántartó adatlap.¹³⁵ A házi leltár lényege, hogy a műtárgytulajdonosok dokumentálják fotókkal és szakszerű, pontos műtárgyleírásokkal a tulajdonukban lévő kulturális javakat avégett, hogy egy esetlegesen bekövetkező bűncselekmény esetén ezeket az adatokat a nyomozóhatóságok rendelkezésére bocsáthassák munkájuk segítése céljából.¹³⁶

A műtárgyak védelmével kapcsolatos rendőri tevékenység fontos része a gyors információcserén alapuló nemzetközi együttműködés. A bűncselekmények során eltűnt műtárgyak sokszor évekkel később kerülnek elő más országokban, ezért fontos, hogy a bűncselekményre utaló adatok gyorsan eljussanak az érintett ország illetékes hatóságához.¹³⁷

4.2. Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ – A Műtárgyfelügyeleti Iroda szerepe

A műtárgyfelügyelet célja a kulturális javak értékfeltárása, a tudományos feldolgozás, az állagmegóvás és a közzététel. A műtárgyfelügyelet területei közé tartoznak a közgyűjtemények, mint vagyonkezelők, a magángyűjtemények tulajdonosai, az egyházak és a műkereskedelemmel foglalkozó aukciós házak és galériák.

¹³²<http://www.police.hu/ugyintezes/mutargyvedelem>

¹³³Ide sorolandók a tulajdonos személyi adatai, a tulajdonszerzés ideje, módja, a tárgy őrzési helye, a tárgy részletes leírása (neve, címe, fotója).

¹³⁴KÁRMÁN Gabriella – KISS Anna: *A hamis és a meghamisított festmények azonosítása*. In: Kriminológiai tanulmányok, 48. kötet, Budapest, 2011. 207. p.

¹³⁵KÁRMÁN Gabriella – KISS Anna: *A hamis és a meghamisított festmények azonosítása*. In: Kriminológiai tanulmányok, 48. kötet, Budapest, 2011. 208. p.

¹³⁶<http://www.police.hu/ugyintezes/mutargyvedelem>

¹³⁷VUKÁN Béla: *A műkincsek védelme*. In: Belügyi Szemle, 2001/ 4-5. szám.154. p.

A műtárgyfelügyeleti tevékenység jogi keretei között említendő az Európai Unió közösségi joganyaga, amely csak közvetve vonatkozik a kulturális javak védelmére. Már a Római Szerződés is kimondta, hogy a művészeti, történelmi vagy régészeti értéket képviselő nemzeti kincsek védelme érdekében a kulturális javaknak a tagállam területéről történő kivitelének a tilalmát.¹³⁸ Az Európai Unió közösségi joganyaga mellett a nemzetközi egyezmények is a jogellenes műkereskedelem megakadályozását célozzák. A legfontosabb egyezmények között említendő az 1954. évi Hágai Egyezmény,¹³⁹ és a korábban már említett 1970. évi Párizsi Egyezmény, valamint az 1995. évi UNIDROIT Egyezmény.

Hatósági ügyekben első fokon a Forster Központ területi szervei, másodfokon a központi szerve jár el. A Kormány 2006-ban rendelettel kibővítette a Forster Központ feladatkörét.¹⁴⁰ A Forster Központ hatósági felügyeleti és tudományos-kutatási feladatokat lát el, eljárásaiban tanácsadó testületek segítik munkáját.¹⁴¹ Hatósági feladatai körében építésügyi hatósági, építésügyi szakhatósági és örökségvédelmi hatósági jogkörrel van felruházva. A Kövtv. 62. §-a kimondja, hogy „A hatóság feladata a kulturális örökség elemei megőrzésének, fenntartható használatának elősegítése és támogatása.” A Forster Központ hatósági eljárásaira „A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól” szóló 2004. évi CXL. törvény rendelkezései alkalmazandók, néhány eltéréssel.¹⁴²

A Forster Központ jogállását tekintve központi szervből és önálló jogalanyisággal nem rendelkező területi szervekből áll. A Műtárgyfelügyeleti Iroda a kulturális javak védelmével kapcsolatos feladatokat országos illetékességgel ellátó elsőfokú szerv. Az Iroda hatósági és

¹³⁸VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 129. p.

¹³⁹Az UNESCO létrehozta a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló Hágai Egyezményt, melynek elfogadására 1954. május 14.-én került sor. Az Egyezmény kimondja, hogy katonai cselekmények nem irányulhatnak kulturális javak ellen, a kulturális javak hadizsákmányul vagy háborús jóvátételül nem szolgálhatnak. 1999-ben került sor az Egyezmény átdolgozására, hiszen fő célkitűzéssé vált az államon belüli fegyveres megmozdulások során egy kisebbségben lévő társadalmi réteg kultúrájának, örökségének a lerombolása. Hazánk 1957-ben csatlakozott az Egyezményhez: 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában. Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről.

¹⁴⁰A Hivatal a kulturális örökségvédelemről szóló 2001. évi LXIV. törvényben, az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvényben, a mozgóképekről szóló 2004. évi II. törvényben, valamint a sajtóról szóló 1986. évi II. törvényben meghatározott feladatokat látja el.

¹⁴¹Ilyen testületek: Örökségvédelmi Tanácsadó Testület, Ásatási Bizottság, Műemléki Tervtanács, Kulturális Javak Bizottsága.

¹⁴²Eltérés mutatkozik az ügyintézési határidők tekintetében (nem 30 nap, hanem 90 nap), az eljárás megindításáról szóló értesítés esetében (nem 5 nap, hanem 8 nap), valamint a hatósági bizonyítvány kibocsátására vonatkozó határidőnél (nem 8 nap, hanem 15 nap). További eltérés figyelhető meg a kulturális javak védetté nyilvánítása körében, ugyanis az eljárás kizárólagosan csak hivatalból indítható és szakértő igénybevétele kötelező.

hivatali jellegű tevékenységeket lát el. Hatósági feladatai között szerepel a védettséggel, a műtárgykiviteli és behozatali engedélyezéssel kapcsolatos eljárások. Az Iroda hivatali tevékenységei: az állami elővásárlással kapcsolatos előkészítő munkálatok, a Kulturális Javak Bizottsága titkársági teendőinek az ellátása, kapcsolattartás a hazai, az Európai Unió és más nemzetközi szervezetekkel. A Forster Központ elnöke a kulturális javakkal kapcsolatos jogorvoslati eljárásokban vesz részt, fellebbezések esetén dönt.¹⁴³

¹⁴³VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 131. p.

5. ÖSSZEGZÉS

A következőkben kutatásom eredményeinek az összegzését szeretném felvázolni. Először a kulturális örökségvédelem történeti fejlődését vizsgálva az integrált örökségvédelem intézményének magyarországi kialakulását elemeztem és megállapítottam, hogy a XIX. században született meg hazánkban a nemzeti értékek megóvásának a gondolata; jóval később, mint Európa más országaiban.¹⁴⁴ A törvényi szintű szabályozások keretein belül korszerű megoldások születtek: ide tartozik az 1881. évi XXXIX. törvénycikk, amely a műemlékek fenntartása mellett már a műemlékek feltárását is támogatta és harmadik fejezetében szankcionálta a műemlékekre elkövetett bűncselekmények megrongálót. Előrelépést jelentett az 1949. évi 13. számú tvr. is, amely már magában foglalta a büntető rendelkezéseket. Többek között kiemelendő még az 1997. évi LIV. törvény, amelynek jelentős része átemelésre került a ma is hatályban lévő 2001. évi LXIV. törvénybe.

A jelenleg is hatályos örökségvédelmi törvényünk nagy előrelépést jelentett, ugyanis megteremtette az integrált örökségvédelem jogintézményét. A Kövtv.-ben fedezhető fel elsőként a Granadai Egyezmény hatása, illetve e törvénnyel került a nemzeti szabályozásba az Európai Unió közösségi joganyaga. Jogsabályi újításaként említendő, hogy szankciórendszert alakított ki az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet bevezetésével és a Büntető Törvénykönyvbe illesztett új tényállásokkal.

A tanulmány fő témája a hatályos büntetőszabályozás elemzése, a – szakirodalomban is felvetett – hiányosságok és problémák részletes kifejtése. Mindezek előtt külön alfejezetben tértem ki a kulturális örökség fogalmi köreinek a meghatározására és megállapítottam, hogy a kulturális örökség egy olyan tág kategória, amely magában foglalja a régi, a modern, illetve a kortárs képző- és iparművészeti alkotásokat, valamint minden ingó emléket, legyen az akár néprajzi, régészeti, történeti jellegű vagy akár kézirat, könyv vagy nyomtatvány. Az ingóságok mellett az ingatlan elemek is a kulturális örökség fogalmi körét alkotják.

A következőkben a büntetőjog szabályozási körébe tartozó problémákat vetettem fel; kezdve a régészeti lelőhelyek kérdésével. Egyfelől a régészeti lelőhely Kövtv.-ben szereplő fogalmában használatos „nyilvántartásba vett” kitétel okoz gondot, ugyanis ez alapján csak a Forster Központ által bejegyzett lelőhelyeknek jár büntetőjogi védelem. Mindebből következik, hogy a nyilvántartásba nem vett lelőhelyek szabadon rongálhatók vagy fosztogathatók. Másfelől a közhiteles nyilvántartásba vétellel a régészeti lelőhelyek adatai

¹⁴⁴ Az európai műemlékvédelem kialakulásának időpontja körüli vita ugyan nem tette lehetővé egy egységes álláspont kialakulását, de a XIV. század folyamán már megkezdődött az antik emlékek utáni érdeklődés.

szabadon hozzáférhetővé válnak az illegális műszeres leletfelderítést végzők számára. Megoldást jelentene, ha a fémkereső detektorokat csak az engedéllyel rendelkező régészek vehetnék igénybe, illetve, ha a védelem alatt nem álló lelőhelyek is büntetőjogi védelem alá kerülnének. Mindezekre azért van szükség, hogy régészeti lelőhelyeink ne szenvedjenek visszafordíthatatlan károkat.

A régészeti örökség büntetőjogi védelmének elemzését követően a Btk.-ban szereplő, kulturális javakat érintő tényállásokat ismertettem, majd ezt követően a hazai jogrendszerben a legnagyobb problémát jelentő műtárgyhamisítás és műtárgy-azonosítás kérdéskörét vizsgáltam. E kérdések tekintetében megállapítottam, hogy hatályos szabályozásunk nem átfogó; mivel sem az Szjt., sem a Kövtv., sem pedig a Btk. nem foglalja magában a hamisítás, a másolat, illetve az utánzat fogalmának pontos meghatározását, egymástól való elhatárolását. Sürgetővé vált e definíciók törvényi szintű szabályozása, valamint az illegális műkereskedelem növekedése miatt a hamisítványok országból való kivitelére és behozatalára vonatkozó törvényi szintű szabályozás megalkotása. Véleményem szerint a műtárgyhamisítást a Btk.-ban külön tényállásként kellene feltüntetni. Ugyan a csalás tényállási elemei relevánsak e kérdésben, de külön tényállási elemként való feltüntetése is indokolt; egyfelől azért, mert ez által a fentiekben említett fogalmak, illetve az, hogy mi minősül hamis műtárgynak, bekerülhetne a törvénybe, másfelől pedig törvényi szinten megfogalmazódna, hogy ki az, akit hamis műtárgyak forgalmazásával szankcionálni kell.

A problémák felvetése után a szakirodalomban megfogalmazásra került – általam is relevánsnak tartott – megoldási javaslatokat mutattam be. Előrelépést jelentett a 2008-ban megalakult Hamisítás Elleni Nemzeti Testület, a HENT, amely 2011 óta rendelkezik műtárgyhamisítás elleni munkacsoporttal. A műtárgyhamisítás elleni fellépés során három megközelítést analizáltam, nevezetesen a hiteles szakértői tevékenység feltételeinek a megteremtését, a műkereskedelmi törvény kidolgozását és a vitatott eredetű műtárgyak adatbázisának a létrehozását. A műtárgyhamisítás megelőzése érdekében védelmi eszköz lehetne a műtárgyak megjelölése a mikropontos jelölési technológia, a nanotechnológiai jelölési rendszer, illetve az ultraviola-technológia alkalmazásával.¹⁴⁵ Megoldást jelenthetne a bűncselekmény által veszélyeztetett műtárgyak DNS-jelekkel történő ellátása is.¹⁴⁶ További

¹⁴⁵ Az ultraviola-technológia egy olyan egyedi azonosítási lehetőséget biztosít, amely szabad szemmel nem látható.

¹⁴⁶ KÁRMÁN Gabriella – KISS Anna: *A hamis és a meghamisított festmények azonosítása*. In: Kriminológiai tanulmányok, 48. kötet, Budapest, 2011. 209. p.

lehetőségként említendő az aukciókon, a galériákban felismerésre kerülő hamisítványok megsemmisítése azon célból, hogy többé ne kerülhessenek a műtárgypiacra.

Végezetül a kulturális örökséggel kapcsolatos jogsértések ellen fellépő hatósági feladatokat ellátó szerveket elemeztem. Úgy ítélem meg, hogy az ORFK – NAV – Forster Központ által, 2006-ban megszületett háromoldalú együttműködés nagy segítséget nyújthat a hamis műtárgyak felderítésében és a kulturális örökség körébe tartozó tárgyakra elkövetett bűncselekmények megelőzésében, hiszen e szervek külön-külön nem rendelkeztek megfelelő szakértelemmel ahhoz, hogy ezt a szerteágazó területet felügyeljék.

6. ZÁRÓ GONDOLATOK

Kutatómunkám célja a figyelem felkeltése e téma iránt, illetve további kutatásokra való ösztönzés avégett, hogy a kulturális örökség körébe tartozó, hazánk múltjáról és hagyományairól konkrét ismereteket őrző emlékek ne legyenek kitéve visszafordíthatatlan pusztításoknak. Úgy vélem megálljt kell parancsolni kulturális örökségünk további torzításának és csonkításának, hogy hazánk értékei – a jövő számára – tovább őrizhessék a bennük rejlő, felfedezésre váró, múltbéli titkokat és továbbra is egy nép összetartozását és identitását szolgálhassák, valamint a magyarországi turisztika előtérbe helyezésével megtérülhessenek azok a költségek, amelyek a kulturális örökség körébe tartozó emlékek fenntartásával, restaurálásával kapcsolatban merülnek fel.¹⁴⁷

¹⁴⁷PAULOVICS Anita: *A kulturális javak védelme a nemzetközi összehasonlítás tükrében*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 210-211. pp.

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

- BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (1847-1949)*. In: Magyar Műemlékvédelem 1963-1966, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969.
- BARCZA Géza: *A magyar műemlékvédelem fejlődése a jogszabályok tükrében (Az 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet)*. In: Magyar Műemlékvédelem 1967-1968., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
- BELOVICS Ervin - MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. évi C. törvény alapján*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013.
- BOZÓKI Lajos: *Politika és Tudomány. A Műemlékek Országos Bizottságának megújulása Gerevich Tibor irányítása alatt (1934-1945)*. In: A magyar műemlékvédelem korszakai. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 171-190. pp.
- BUZINKAY Péter (szerk.): *(Al)világot járt műkincseink: Válogatás 15 év felderített bűneseteiből*. a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal kiadványa, Budapest, 2006.
- BUZINKAY Péter: *A kulturális javak fogalomhasználata. Szempontok a hatósági és jogalkalmazói munkához*. In: Örökség, XI. évf. 2. szám, 2007. 13. p.
- BUZINKAY Péter: *Az EUROPOL és a műtárgyvédelem*. In: Örökség, VIII. évf. 2. szám, 2004. 4-6. pp.
- BUZINKAY Péter: *Az UNESCO és a műtárgyak védelme*. In: Örökség, VIII. évf. 1. szám, 2004. 5-6. pp.
- BUZINKAY Péter: *Kulturális javak kivitelének szabályozása az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően*. In: Örökség, VIII. évf. 2. szám, 2004. 5-7. p.
- CS. PLANK Ibolya – CSENGEL Péter: *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága és a magyar műemlékvédelem kezdetei*. In: A magyar műemlékvédelem korszakai. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 21-46. pp.
- D. MEZEI Alice – SZENTESI Edit: *Az állami műemlékvédelem kezdetei Magyarországon*. In: A magyar műemlékvédelem korszakai. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 47-68. pp.
- GERGELYFFY András: *A magyar műemlékvédelem 50 évvel ezelőtt (1919)*. In: Műemlékvédelem, XIII., 1969.
- GRANASZTÓINÉ Györffy Katalin: *A Műemlékek Országos Bizottságának tevékenysége a trianoni békekötés után (1920-1934)*. In: A magyar műemlékvédelem korszakai. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 145-170. pp.

- HEILMANN Angéla – NAGY Ágnes Petra: *A régészeti örökség büntetőjogi védelme*. 2011. A tanulmány megtalálható a <http://jesz.ajk.elte.hu/heilmann46.html> oldalon.
- HORLER Miklós: *Az intézményes műemlékvédelem kezdetei Magyarországon (1872-1922)*. In: *A magyar műemlékvédelem korszakai*. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 79-144. pp.
- JANKÓ Judit: *A siker árnyékában a magyar műkereskedelem*. In: *Szalon*, 14. évf. 1. szám, 2010. 67-71. p.
- KÁRMÁN Gabriella – EMÖD Péter: *Műtárgyhamisítás komplex megközelítésben*. Nemzetközi konferencia az illegálisműtárgy-kereskedelem elleni küzdelemről Budapesten. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport előadása, 2013. június 25.
- KÁRMÁN Gabriella - KISS Anna - Kriston László: *A kulturális javak védelmének jogi eszközei (Különös tekintettel a büntetőjogi kérdésekre)*. In: *Kriminológiai tanulmányok*, 38. évf., 2001. 337-356. p.
- KÁRMÁN Gabriella – KISS Anna: *A hamis és meghamisított festmények azonosítása*. In: *Kriminológiai tanulmányok*, 48. évf., 2011. 196-212. p.
- KISS Anna: *Bűnbe esett festmények*. In: *Ügyészek Lapja*, 2010/6. 195-200. pp.
- KRISTON László: *Gondolatok a kulturális javak védelméről*. In: *Magyar jog*, 47. évf. 6. szám, 2000. 354-357. p.
- MOLNOS Péter: *A festmények hamisításáról (I. rész)*. In: *Artmagazin*, 2003/1. 64-67. pp.
- MOLNOS Péter: *A festmények hamisításáról (II. rész)*. In: *Artmagazin*, 2004/1. 77-79. pp.
- MOLNOS Péter: *A festmények hamisításáról (III. rész)*. In: *Artmagazin*, 2004/2. 81-83. pp.
- MOLNOS Péter: *A festmények hamisításáról (IV. rész)*. In: *Artmagazin*, 2004/3. 82-83. pp.
- MOLNOS Péter: *A festmények hamisításáról (V. rész)*. In: *Artmagazin*, 2004/4. 32-34. pp.
- PAULOVICS Anita: *A kulturális javak védelme a nemzetközi összehasonlítás tükrében*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003.
- SIMON Houpt: *Eltűnt műkincsek múzeuma – A műkincsrablások történetéből*. Scolar Kiadó, Budapest, 2006.
- SZABÓ Annamária Eszter: *A kulturális javak védelmével összefüggő jogi szabályozás értékelése*. A Herman Ottó Múzeum évkönyve, 48. évf., 2009. 380-392. p.
- SZABÓ Annamária Eszter: *Az ingó kulturális javak nemzetközi védelme és annak árnyoldalai*. In: *Sectios Juridica et Politica*, Tomus XXVI/2., Miskolc, 2008. 449-464. p.

SZABÓ Annamária Eszter: *Az ingó kulturális javak védelme, különös tekintettel az illegális műtárgy-kereskedelemre.* In: SectioJuridica et Politica, Tomus XXIV. Miskolc, 2006. 329-347. p.

SZABÓ Márta: *A kulturális javak illegális mozgásának megakadályozása.* In: Magyar múzeumok, 4. évf. 4. szám, 1998. 48-49. p.

VALTER Ilona: *A Magyar Tudományos Akadémia Archeológiai Bizottsága és annak működése (1858-1872).* In: A magyar műemlékvédelem korszakai. (szerk.: Bardoly István, Haris Andrea), Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1996. 69-74.pp.

Vigyázat! Frissen másolva – kortárs hamisítványok. Artmagazin Fórum a Budapest Art Fairen, Beszélgetés Virág Judit, Topor Tünde és Molnos Péter művészettörténésszel, Martos Gábor újságíróval, Einspach Gábor igazságügyi festményszakértővel és Vukán Béla a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának vezetőjével a hazai műtárgyhamisítás múltjáról és jelenéről. 2009. november 20.

VÍZY László: *Kulturális örökségvédelem – helyi értékvédelem.* In: Örökségvédelem, VII. évf. 9-10. szám, 2003.

VÖLGYESI Levente (szerk.): *Kulturális örökségvédelmi jog Magyarországon.* Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010.

VUKÁN Béla: *A műkincsek védelme.* In: Belügyi Szemle, (2001) 4-5. pp.

8. JOGSZABÁLYOK

1868. évi LVI. törvénycikk a kisajátításról Buda és Pest városok területén

1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről

1881. évi XXXIX. törvénycikk a műemlékek fenntartásáról

1964. évi III. törvény az építésügyről

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

1997. évi LIV. törvény a műemlékvédelemről

1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

1999. évi LXXVI. törvény a szerző jogról

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól

14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezéséről

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezésének részletes szabályairól

17/2012. (II. 16.) Korm. rendelet az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságáról

19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet az örökségvédelmi bírságról

287/2010. (XII. 16.) Kormányrendelet a Hamisítás Elleni Nemzeti Testületről

„1985. évi Granadai Egyezmény az Európai Építészeti Örökség Védelméről” [1991/6. Nemzetközi Szerződés a környezetvédelmi és területfejlesztési minisztertől]

„1992. évi Vallettai Egyezmény” [149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről]

„UNIDROIT Egyezmény” [2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről]

„1954. évi Hágai Egyezmény” [1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14.

napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről]

„1970. évi Párizsi UNESCO Egyezmény" [**1979. évi 2. törvényerejű rendelet** a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről]

„1972. évi Világörökségi Egyezmény" [**1985. évi 21. törvényerejű rendelet** a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott Egyezmény kihirdetéséről]